

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Osoba bez domova se psem jako alternativní rodinná buňka

The Homeless Person with a Dog as an Alternative Family Unit

Bc. Natálie Maurerová

Vedoucí práce:	doc. PhDr. Monika Mužáková, Ph.D.
Studijní program:	Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Speciální pedagogika se zaměřením na vzdělávání – Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Osoba bez domova se psem jako alternativní rodinná buňka vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne _____

Bc. Natálie Maurerová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě vyjádřila poděkování mé vedoucí práce paní doc. PhDr. Monice Mužákové, Ph.D. za její cenné rady a vysokou míru zainteresovanosti do diskutované otázky. Jsem jí velice vděčna za kritické komentáře a postřehy, jež mi byly silnou motivací zpracovat dané téma co nejlépe. Velmi si vážím jejího lidského přístupu a způsobu, jakým jsme spolu v průběhu práce kooperovaly. Dále bych chtěla vyjádřit upřímné díky svým blízkým, kteří mě v mém akademickém snažení po celou dobu podporovali. V neposlední řadě děkuji technicky zdatnému kamarádovi Ing. Martinovi Kýhosovi za vyřešení v průběhu psaní vyvstalých problémů, čímž se výrazně přičinil o to, že mě tvorba diplomové práce netrýznila, ale naopak bavila.

Abstrakt

Tato diplomová práce řeší otázku bezdomovectví v České republice, přičemž se konkrétně soustřeďuje na osoby bez domova se psy, kteří dohromady tvoří alternativní rodinnou buňku. Účelem této práce je zmapovat a následně čtenáři prezentovat komplexně nazírané informace a specifika, jež se této skupiny týkají. Cílem práce je také podnítit adresáta k zamyšlení nad diskutovanou problematikou, tj. vnímat, že daná rodinná buňka vyžaduje přistupování k ní jako k celku, nikoli rozkládání na dva oddělené komponenty – osoba bez domova a pes.

Nejprve je v práci vymezena teoretická rovina diskutované otázky, která vychází primárně z pramenů odborné literatury, ale také z internetových zdrojů reflektujících zájem výzkumu. Tato část je následně doplněna částí praktickou, v rámci níž bylo realizováno výzkumné šetření se samotnými osobami bez domova se psy, přičemž hlavní výzkumnou otázkou bylo, co této skupině brání k životu plnohodnotného života. Dále byly provedeny rozhovory také s vybranými osobami, jež s danou skupinou dlouhodobě pracují. Oběma těmito nástroji došlo k objektivizaci celkového výsledku. K zjišťování stávající situace bylo využito výzkumného nástroje sestávajícího z polostrukturovaných rozhovorů. Výzkumný vzorek tvořilo sedm osob bez domova se psem, jejichž doplněním byla sociální pracovníce pomáhající této skupině a pracovník pražského útulku v Tróji.

Z následné analýzy vyšlo, že většina respondentů nespatřuje ve svém životě žádné zábrany v životě dle jejich představ, anebo je nedokáže pojmenovat čili jsou s jejich stávající situací buď spokojeni, nebo neví, čím by ji vylepšili. Rozhovory s oborovými osobnostmi demonstrují diskutovaný problém, kdy každý z respondentů přemýšlí o rodinné skupině jen z hlediska jejich oboru a nezohledňuje specifika plynoucí ze soužití dvou rozlišných živočišných druhů.

Bezprostředně po zhotovení této diplomové práce nelze hodnotit její cíl jako naplněný. K tomu je třeba, aby zájem o tuto alternativní rodinnou buňku v budoucnu vzrůstal, a aby tato práce sloužila jako relevantní informační materiál vedoucí k snazšímu pochopení dané skupiny a možným změnám v sociální sféře v otázkách pomoci a podpory osobám bez domova se psy.

Klíčová slova

Bezdomovectví, osoba bez domova, osoba bez domova se psem, opuštěná zvířata, pes, sociální znevýhodnění, chudoba

Abstract

This thesis approaches the question of homelessness in the Czech Republic, focusing specifically on homeless people with dogs who together form an alternative family unit. The purpose of this thesis is to map and present comprehensively viewed information and specifics relating to the group. The thesis aims to inspire the reader to ponder on the discussed issue, that is to be aware that this family unit requires to be approached as a whole, and not as two separate components – a homeless person and a dog.

The first part of the thesis defines the theoretical aspect of the question in discussion, based primarily on academic literature sources, but also on sources from the internet which reflect on the focus of the research. Then follows a practical part where a questionnaire is conducted with homeless people with dogs, where the main research question was what the obstacles are preventing this group from living a fulfilling life. Interviews were also conducted with selected people who have been working with homeless people with dogs for a long time. Using both of these research tools, an overall result was achieved. During the mapping of the current situation, the semi-constructed interview method was applied. The research sample was composed of seven homeless people with dogs, completed by one worker of charitable organisation who help this group of people, and an employee of the Trója dog shelter in Prague.

Further analysis established that most respondents do not view themselves as limited by any obstacles that might prevent them from living a fulfilling life, or they cannot specify any, that is to say they are content with their current situation or they do not know what would improve it. Interviews with individuals from the field demonstrate the problem in discussion, where each of the respondents approaches the family unit based on the perspective of their field and does not take into account the particularities resulting from the cohabitation of two different species.

It is impossible to declare the aim of this thesis as fulfilled immediately after completing it. To achieve that, there must be a growing interest in this alternative family unit in the future, and this thesis must serve as a relevant source of information leading to an easier understanding of this group and possible changes in the social sphere, in the issues of helping and supporting homeless people with dogs.

Key words

Homelessness, homeless person, homeless person with a dog, abandoned animals, socially disadvantaged, poverty

Obsah

Úvod.....	9
1 Bezdomovectví.....	12
1.1 Bezdomovectví jako společenské selhání konkrétního jedince.....	12
1.2 Bezdomovectví jako ukazatel dysfunkční společnosti	14
2 Městská soužití lidí se zvířaty	18
2.1 Městská zvířata	18
2.2 Pes jako lidský společník.....	18
3 Osoby bez domova se psy	20
3.1 Osvojení psa osobou bez domova	20
3.2 Soužití bezdomovců se psy.....	20
3.3 Úskalí koexistence bezdomovců se psy.....	21
4 Podpora a pomoc osobám bez domova se psy	26
4.1 Sociální práce s bezdomovci	26
4.2 Poskytování pomoci potřebným zvířatům	29
4.3 Sociální platformy pomoci pro bezdomovce se psy	30
5 Praktická část.....	33
5.1 Cíl práce.....	33
5.2 Metodologie a ustanovení výzkumného vzorku	33
5.3 Rozhovory s osobami bez domova se psy	36
5.3.1 Paní Helena	36
5.3.2 Mladý muž Filip.....	39
5.3.3 Pan Pavol	42
5.3.4 Pan Vladimír	44
5.3.5 Pan Petr	48
5.3.6 Pan Milan	51
5.3.7 Paní Anna.....	53
5.4 Rozhovory s osobnostmi z relevantních oborů.....	56
5.4.1 Bronislav Mazáč	56
5.4.2 Hana Štěpánová	59
5.5 Diskuse výsledků.....	62
5.6 Možné limity výzkumu.....	65
Závěr.....	66

Literatura	68
Internetové zdroje.....	72

Úvod

Jako širší téma pro svou diplomovou práci jsem si zvolila problematiku bezdomovectví, o kterou se dlouhodobě a aktivně zajímám. Přestože již má bakalářská práce byla směřována obdobně, mým záměrem není na ni příliš navazovat a pokud ano, tak velice volně. Ve své předchozí práci jsem se snažila o komplexnost v rámci zpracování bezdomovecké otázky v České republice a o nastínění pomoci dané skupině organizací Nový Prostor. Ačkoli se ve své diplomové práci taktéž budu zabývat některými faktickými poznatky o komunitě lidí bez přístřeší, budu svou pozornost směřovat ke specifické skupině osob bez domova se psem. K tomuto zúžení a vyhranění objektu mého zájmu došlo, když jsem si na základě svého pozorování a díky četným interakcím s lidmi bez domova se psy uvědomila, že v současnosti na našem území neexistuje funkční platforma, která by se celistvě zabývala pomocí a péčí o tuto poměrně svébytnou skupinu. Není pochyb o tom, že zásluhou činnosti, co se týče dané skupiny, již provádí celá řada organizací, ale standardně se jedná o intervence dílčí, tj. pomoc se soustřeďuje pouze na psy, nebo pouze na jejich pány¹. Je ale nezbytné si uvědomit, že pokud osoba bez domova se svým psem tvoří jakousi rodinnou buňku, nelze danou péči a podporu směřovat pouze jedním směrem. V takovém případě bude vždy docházet k určitému úspěchu jen částečně a vydané úsilí nenaplní celý jeho potenciál. Tuto absenci nazírání na danou skupinu komplexně vnímám jako jakousi pomyslnou mezeru v oboru speciální pedagogiky a svou prací bych si přála položit jeden ze základních kamenů k jejímu zaplnění.

Bezdomovecká otázka je dlouhodobě velice těžce uchopitelným problémem, na jehož vymýcení neexistuje nikde ve světě žádné plošné řešení. Podle mého názoru lze dokonce předpokládat, že se daná situace bude v budoucnosti ještě vyostřovat vzhledem k tomu, jaké množství tlaku je kladeno na jedince v současném uspěchaném světě, který je jasně orientován na honbu za úspěchem. Pro mnohé osoby je přijetí zrychleného tempa dnešních dní natolik náročné, že i rezignace spojená se ztrátou veškerých životních jistot se může zdát jako snesitelnější varianta. Ať bezdomovec skončil na ulici díky neschopnosti podvolit se společenským konvencím, nebo je tam doveden nešťastnou souhrou náhod a okolností, proces aklimatizace a přijetí nové životní situace představuje nemyslitelně psychicky náročný úkol. Kromě majetkových ztrát a ztrát dosavadních společenských rolí hraje nejmarkantnější roli ztráta pocitu bezpečí a soukromí, který domov jako uzavřené teritorium poskytuje, a pocit

¹ Z označení páníčků, může se samozřejmě jednat i o ženy.

vytlačení, který se přímo pojí s absencí sounáležitosti. Zůstává nepopiratelným faktem, že každý jedinec je tvor společenský a dlouhodobá separace mu musí působit duševní soužení. Pokud se pak zamyslíme nad patovými okamžiky lidského života, člověk potřebuje o to silněji cítit alespoň zdánlivou podporu, aby byl schopen vyrovnání se s nepřízní osudu, v lepším případě s hledáním nějakého alternativního řešení problému. Nelze se tedy divit tomu, že když si v takovémto beznadějném rozpoložení osamělá osoba bez domova najde zvířecího kamaráda, jejich vztah velmi záhy eskaluje ve skutečné propojení obou členů, čímž pro ně dochází k získání sekundární rodiny. Velkou roli v těchto vztazích bezesporu hraje psí loajalita, oddanost a bezbřehá láska k jeho pánu². Toto speciální pouto mezi bezdomovcem a jeho psem může pro danou osobu znamenat jeden z mála důvodů k životu, člověk si plně uvědomuje zvířecí odevzdanost, což může vnímat jako hnací motor se z tíživé životní situace dostat, nebo alespoň aktuální stav nějak stabilizovat. Zároveň se ale jedná i o nešťastný začarovaný kruh, protože v případě, kdy by bezdomovec rád navštívil nějaké podpůrné zařízení, konzultační službu nebo například potřebnou zdravotnickou intervenci, nemá kde zvíře zanechat bez rizika jeho ztráty (či případného odebrání), a proto stagnuje. Tento jev se stává nejtíživějším v zimních měsících, kdy osoba bez domova raději mrzne v provizorním přístřešku nebo kdekoli na ulici, místo návštěvy nocleháren, jejichž služeb nelze využít se zvířetem. Není ojedinělým případem, že právě tyto osoby podlehnou krutým teplotám daleko pod bodem mrazu, protože neexistuje místo, kam by se se svým psem mohli uchýlit společně. Mohli bychom namítnout, že by jistým řešením bylo psa odevzdat do útulku, ale to osoby, které poprvé po vytlačení ze společnosti najdou znovu pocit lásky, nikdy neudělají.

V následujících kapitolách se tedy hodlám zabývat dalekosáhlými problémy, které se s neadekvátností a nekomplexností systému péče a podpory v rámci této skupiny pojí. Na bázi teoretické si stanovuji dostatečné nastínění bezdomovecké problematiky, problematiky bezprizorních zvířat a jejich následného propojení. Nedílnou součástí mé práce bude plné obsáhnutí specifik dané skupiny a formulace stanovisek, která by reflektovala propojené potřeby této jednotky. Svě teze a předpoklady hodlám podložit (vedle průběžných odkazů na odborné publikace) ve své praktické části, kterou budu realizovat terénním výzkumem. Svě výzkumné šetření budu orientovat kvalitativním směrem, přičemž mými respondenty budou vedle samotných osob bez domova se zvířaty, také odborníci, kteří se dlouhodobě zaměřují na práci s jednou nebo druhou dílčí skupinou.

² Zde není na místě použití termínu majitel, protože specifická pouta člověka bez domova a jeho psa spočívá také v tom, že bezdomovec psa neutlačuje v jeho přirozenosti divokého zvířete, nevlastní ho, pán i jeho zvíře žijí v jakémsi symbiotickém vztahu vedle sebe.

Jelikož nelze vytvořit přímý manuál, jak na danou problematiku nazírat nebo jak ji přímo řešit, je mým cílem primárně vytvořit celistvý dokument obsahující stěžejní aspekty, který by mohl sloužit jako informační materiál či jako osvěta pro osoby, které mají dostatečně rozvinutou schopnost empatie, ale nikdy je nenapadlo se nad daným tématem zamýšlet. Žádný společenský problém nelze vyřešit přes noc, lze předpokládat, že funkční zlepšení životů příslušníků této skupiny bude vyžadovat dlouhodobé úsilí a píli zainteresovaných osob. Doufám, že zpracováním své diplomové práce přispěji ke kolektivnímu snažení, a že kromě zajímavé společenské sondy přijdu s četnými prakticky aplikovatelnými postřehy vedoucími ke zlepšení alespoň některých osob bez domova se psy.

1 Bezdomovectví

1.1 Bezdomovectví jako společenské selhání konkrétního jedince

Přestože se bezdomoveckou problematikou dlouhodobě zabývá celá řada odborníků, stále neexistuje ustálená jednotná definice a zcela platný komplexní výklad této otázky. Nejednotnost výkladu je pravděpodobně způsobena tím, že se jedná o multifaktoriální společenský fenomén, přičemž každý autor nahlíží na daný problém odlišnou optikou, a tudíž akcentuje rozdílná stanoviska jako ta primární. Ač jsou tyto jednotlivé odchylky a nuance minimální, nelze je přehlížet. Ve své práci vycházím z pojetí Vágnerové (2013), která nazírá na chronické bezdomovectví jako na syndrom komplexního sociálního selhání jedince, kdy daná osoba z nejrůznějších důvodů nemá zájem o akceptaci běžných společenských požadavků, nebo není schopna tyto požadavky plnit. Tento stav může být zapříčiněn celou řadou dílčích problémů a kumulací nepříznivých životních situací.

Na bezdomovectví bývá laickou veřejností nahlíženo pouze jako na nepříznivou a nedostatečnou životní situaci z hlediska bydlení, ale mnohdy je opomíjeno, co všechno se s tímto stavem pojí. Je třeba si uvědomit, že terminologické označení *osoba bez domova* (či zkráceně bezdomovec) v sobě nese především sociální rozměr. Definice domova je vázána v první řadě na pocity vřelosti, bezpečí a sounáležitosti, a až sekundárně na prostor. Nejedná se tedy pouze o absenci střechy nad hlavou, ale také o ztrátu bezpečného útočiště. Zároveň pokud osoba nedisponuje stabilním bydlením, dochází k fatálnímu narušení stávajících sociálních vazeb a k markantnímu zhoršení možností nové navazovat. Zhoršující se situace z hlediska sociálních vztahů je také notně ovlivněna faktem, že se ztrátou domova bezdomovec přichází také o možnost někde spočinout v klidu a musí být permanentně v pohotovosti (spánek nevyjímaje), což jistě souvisí s možným vzrůstajícím hněvem, agresí, nebo vznikem psychóz. „*Bezdomovectví člověka na jedné straně zbavuje tlaku na plnění různých požadavků, ale zároveň ho připravuje o ochranu, kterou standardní sociální začlenění poskytuje. Odchod na ulici velmi často nastartuje devastující životní trajektorii, která může být nevratná. Bezdomovectví bývá tudíž leckdy spojeno s procesem postupné desocializace.*“³ Nelze také opomíjet nutně se zhoršující stav mentální stability jedinců pramenící z častého odtržení od hodnotového systému pojmím se s možnou ztrátou životního smyslu. Tento typ psychické zátěže a osobnostního strádání si člověk žijící běžným způsobem ve standardních podmínkách

³ VÁGNEROVÁ, M., CSÉMY, L., MAREK, J. Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí, s. 8.

jen těžko dokáže představit. Je možné, že pokud by většinová společnost vynaložila alespoň minimální snahu o empatický vhléd do této problematiky, mohlo by dojít v dané sféře k velkému posunu a k transformaci společenského klimatu.

Vedle mnohdy opomíjené otázky mentálního zdraví stojí její protějšek – zdraví fyzické. Tendence upozadovat psychické zdraví na úkor toho fyzického bývají v dnešní společnosti poměrně běžné a jinak tomu není ani v systému péče a podpory zaměřené k osobám bez domova. V tomto případě je to ale plně pochopitelné vzhledem k tomu, že je tak činěno za účelem prvotního zabezpečení nezbytností k přežití, které si osoby bez domova nejsou schopny z nejrůznějších důvodů (často finančních) zaopatřit samy. Chudoba se zde stává příčinou, ale i důsledkem bezdomovectví. *„Pojem absolutní chudoby je založen na představě existenčního životního minima – tedy podmínek, jež musí být splněny k zachování fyzicky zdravé existence jedince. O lidech, jimž se těchto elementárních podmínek pro lidské přežití nedostává – zde máme na mysli dostatečný přísun potravin, přístřeší a ošacení – hovoříme jako o lidech žijících v chudobě.“*⁴ Nedostatek finančních prostředků způsobuje vedle primární ztráty domova také neschopnost zabezpečení veškerých základních statků, jako jsou potraviny a adekvátní ošacení, čímž dochází k evidentnímu osobnímu propadu jedince, jenž běžně končí již zmíněným sociálním vyloučením. Odsunutí na okraj majoritní společnosti a pomyslná izolace může být pro mnohé osoby, jež se ocitly na ulici, finálním impulzem ke konečné rezignaci a přijetí nové sociální role – bezdomovec.

U řady lidí bez domova lze předpokládat, že jim sociální vyloučení působí ještě větší frustraci než samotná ztráta domova a bezpečného prostoru. Dokladem tohoto tvrzení může být skupina skrytých bezdomovců, kteří se snaží svou aktuální situaci, co možná nejefektivněji skrývat. Respondentka Helena (viz kapitola 5.3) v našem rozhovoru uvedla, že skutečnou bezmoc pocítila až ve chvíli, kdy rezignovala, přijala svou novou sociální roli a přestala bojovat za zlepšení své nastalé situace. „Nejhorší pro mě nebylo nemít kde spát, nebo co jíst, ale to, že se lidi chovali, jako kdybych neexistovala, koukali skrze mě jako bych byla neviditelná. Furt jsem byla člověk, ale všem kolem to bylo fuk, lidi nechtějí vidět cizí utrpení, tak se prostě nedívají.“

„Bezdomovectví se tradičně rozlišuje na tři základní typy. Je třeba podotknout, že zde je dělení pomyslnou záležitostí, nelze všechny osoby bez přístřeší paušálně rozškatulkovat. Za každým jedním člověkem stojí jeho životní příběh a jeho strastiplná cesta, díky níž se dostal do své aktuální tíživé situace. Přestože výše zmíněná stanoviska nelze vměstnat do ryze účelného

⁴ GIDDENS, A. Sociologie, s. 441.

základního dělení bezdomovectví, vnímám jako užitečné ho v rámci své práce uvést. Prvním typ je nazýván jako bezdomovectví zjevné.“⁵ Pokud mluvíme o bezdomovectvím zjevném, máme na mysli osoby bez domova, jež se vyznačují zanedbaným zevnějškem, zápachem svědčícím o nedostatečných hygienických návycích a často také chováním, které je v rozporu se společenskými normami. Je poměrně paradoxní, že si majorita pod pojmenováním „bezdomovec“ automaticky představí právě osobu z této kategorie, třebaže valnou většinu tvoří lidé, kteří ač jako bezdomovci žijí, tak to na nich není zřejmé na první pohled. Takové osoby jsou bezdomovci skrytými, snaží se svou nesnadnou situaci co možná nejefektivněji maskovat.

Třetím typem je bezdomovectví potenciální, kam jsou řazeni lidé, kterým bezdomovectví hrozí. *„Jsou to lidé, kteří se mohou ze dne na den ocitnout na ulici a někdy je jen otázkou času, kdy se tak stane. Potenciálními bezdomovci jsou i mladí lidé, kteří prošli ústavní výchovou a nemají možnost návratu do rodiny, lidé propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, z psychiatrické léčebny nebo z terapeutické komunity, na které nikdo nečeká a kteří nemají kam jít.*“⁶ Přestože osoby ohrožené potenciálním bezdomovectvím mají zpravidla zaměstnání i střechu nad hlavou, *„jde o bydlení nejisté, budí dojem, že mají bydlení, ale ve skutečnosti žijí ve složitých a nepředstavitelně obtížných podmínkách.*“⁷ Je nezpochybnitelné, že ač jsou finanční prostředky nezbytnou komoditou pro standardní fungování v současné společnosti, o práci a peněžní zabezpečení může přijít kdokoli kdykoli, a ohrožení z hlediska bezdomovectví nebo chudoby číhá tedy víceméně na všechny, kteří nemají ve svém okolí někoho, kdo by jim v případě potřeby podal pomocnou ruku. *„Stát se bezdomovcem je snadné. Je to dáno i tím, že příčin bezdomovectví je celá řada. Bezdomovci jsou velmi různorodí lidé z různých společenských vrstev, vyrůstali v různých rodinách, mají různý stupeň dosaženého vzdělání, jsou různého věku.*“⁸ Naneštěstí ani rodinné pouto či manželský svazek nejsou tohoto mnohdy zárukou. Je na každém z nás, abychom budovali čisté a krásné vztahy, a stejně tak, jako bychom byli vděční za případnou pomoc, bychom ji naopak sami neváhali nabídnout.

1.2 Bezdomovectví jako ukazatel dysfunkční společnosti

Téměř v každé odborné studii zabývající se bezdomovectvím se setkáváme s definicí, která na tento jev nahlíží z hlediska jedince a jeho neovládnutí fungovat v současných společenských

⁵ MAUREROVÁ, N. Význam časopisu Nový Prostor pro lidi bez domova, s. 12.

⁶ PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. Bezdomovectví, s. 14.

⁷ HAASOVÁ, J. Jak žijí v Olomouci ženy bez domova, s. 11.

⁸ PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. Bezdomovectví, s. 15.

konvencích a nastaveních. Zde ovšem vyvstává otázka, zda takovýto náhled není pouhý alibismus a lenost nás, jakožto společenských participantů, se zamyslet, jestli se spíše nebo alespoň do nějaké míry nedá mluvit o selhání celospolečenském?

Ačkoli jistě existují osoby bez domova, které se ze své svobodné vůle rozhodli oprostit od veškerých materiálních statků a žít nezávazně, je jich naprostá menšina. S tímto typem osob bez domova se pravděpodobně nesetkáme ve městě, budou se koncentrovat spíše do přírody, jež jim skýtá kýžený klid a únik z hektického společenského soukolí. Protože se tito lidé zřekli veškerých výtobytků moderní civilizace ze své vlastní iniciativy a nezávislost na většinovém systému berou jako životní styl, jeví se jako jejich exaktnější označení tulák. Vymezení tohoto rozdílu je stěžejní pro řádné porozumění bezdomovecké otázce, kdy si nelze naivně představovat většinu osob bez domova jako volnomyšlenkářské dobrodruhy, kteří žijí na ulici, protože chtějí.

Většinovou část bezdomovecké skupiny tvoří lidé, kteří si život na ulici nevybrali ze svého přesvědčení, nechtějí takto žít, avšak nejsou schopni dostatečně plnit společenské požadavky. Je poměrně s podivem, že přestože dle posledního průzkumu Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí (VÚPSV)⁹ z roku 2019 žije bez domova téměř 24 000 obyvatel České republiky, nemá řešení bezdomovecké otázky v našem státě vyšší prioritu. Jistě bychom zde mohli mluvit o selhávání politických autorit, které v řešení této problematiky stále nespatřují naléhavější zájem. „*Situaci evropských demokracií charakterizuje rozpad vztahu mezi „demos“ a „kracií“. Mezi státním zájmem, svrchovaným imperativem státu, a „lidem“, demos, z něhož čerpá svou legitimnost, jak stát, tak demokratická vláda.*“¹⁰ Pokud dlouhodobě pozorujeme, že takto početná skupina osob není schopna plnit aktuálně nastavené společenské požadavky, neměli bychom se snažit o nastavení jiných?

„*Ještě v nedávné minulosti existovaly představy, že s rostoucím společenským blahobytem bude lidí bez domova ubývat a díky sociální solidaritě dopomůže společnost hrstce zbylých. Ukazuje se však, že opak je pravdou.*“¹¹ Dle Mareše chudoba není uprostřed bohatství paradoxem, ale nevyhnutelným důsledkem koncentrace politické a ekonomické moci a ideologie akcentující zisk a ekonomický růst před uspokojováním potřeb.¹² Honba za pracovními úspěchy a zvyšujícím se společenským uznáním bývá doprovázena obrácením jedince do sebe, koncentrací na maximalizaci jeho schopností, z čehož vyplývá méně prostoru

⁹ NEŠPOROVÁ, O., HOLPUCH, P., JANUROVÁ, K., KUCHAROVÁ, V. Sčítání osob bez domova v České republice 2019: kategorie bez střechy a vybrané kategorie bez bytu podle typologie ETHOS.

¹⁰ TOŽIČKA, T. Občanská odpovědnost ve světle globální chudoby, s. 29.

¹¹ KLIMENT, P., DOČEKAL, V. Pohled na bezdomovectví v České republice, s. 5.

¹² MAREŠ, P. Sociologie nerovnosti a chudoby, s. 32.

a kapacity se jakkoli starat a zamýšlet nad ostatními lidmi, ať už se jedná o osoby známé, či cizí.

Nepochybně existuje spojitost mezi výrazně vyšší koncentrací osob bez přístřeší ve městech a venkovskou komunitní mentalitou. Přestože se jako primární důvod kumulace bezdomovců ve městech nabízí vyšší šance získání si potřebných komodit (žebření, dumpster diving¹³) a dostupnější sociální platformy pomoci ohroženým skupinám, můžeme vnímat také jistou spojitost s městskou anonymitou, která stojí v přímém rozporu s venkovskou či maloměstskou pospolitostí. *„Společnosti postavené na mechanické solidaritě lze charakterizovat jako společnosti s nerozvinutou specializací, kde je dělba práce založena na společenské spolupráci a kde je úroveň individuální autonomie nízká. Jsou to společnosti s homogenní populací, která je rozložena na malém území a izolovaná od jiných společností.“*¹⁴ Ač intenzivní sousedský zájem, jež bývá pro menší uzavřenější útvary charakteristický, s sebou může nést mnohé negativní aspekty včetně nedostatku soukromí, nelze mu upřít fakt, že z něj vychází také péče, pokud je to třeba. Zainteresovanost do životů druhých se pak projeví tak, že se komunita jako celek postará o člověka, který to z nejrůznějších důvodů potřebuje. Dalo by se spekulovat, zda toto hodnotové nastavení vychází pouze z žití v menších společenstvích, nebo i s náboženskou tradicí, která dříve byla pro tyto celky příznačná. Třebaže se lpění na typizaci může jevit poněkud zpátečnický, nelze přehlížet fakt, že evropská společnost leží na křesťanských principech, jenž dlouhá staletí určovaly hodnotové a normativní zázemí velké části lidstva. *„V dřevních dobách sociologie docházelo k tomu, že si teoretikové uvědomili důležitost náboženství nebo nějakého jeho ekvivalentu pro fungování společnosti, a protože zároveň soudili, že tradiční náboženství mizí ruku v ruce s modernizací, snažili se vytvořit nějakou jeho náhradu.“*¹⁵ Zatímco nelze s naprostou jistotou konstatovat, že s nástupem modernizace a sekularizace postupně začalo docházet k úpadkům lidské morálky, nemůžeme ani náboženské faktory plně opomíjet a tvrdit, že se většinový odklon od víry nijak nepodepsal do společenského smýšlení a klimatu.

Přílišná akcentace individualismu na úkor péče a starosti o potřebné se postupem času stala nedílnou součástí soudobé společnosti, přičemž nebýt lhostejný ke svému okolí je výsadou výchov konkrétních rodin, nikoli ustálená tradice celých generací. *„Uskutečnění nové společnosti a nového člověka je možné pouze tehdy, jestliže se stará motivace ziskem, mocí a*

¹³ Dumpster diving – vybírání odpadků

¹⁴ NEŠPOR, Z., LUŽNÝ, D. Sociologie náboženství, s. 52.

¹⁵ NEŠPOR, Z., LUŽNÝ, D. Sociologie náboženství, s. 23.

intellektem nahradí motivací novou; motivací bytím, sdílením, porozuměním.“¹⁶ Zůstává na zvážení každého z nás, zda prvním krokem k řešení bezdomovecké otázky (ale i jiných sociálních problémů) není namísto konkrétních progresivních nápadů pouhé přiznání si faktu, že se nejedná o selhání konkrétního jedince, ale o selhání nás všech, kteří jsme daným osobám v patřičné chvíli nepodali pomocnou ruku.

¹⁶ FROMM, E. Mít, nebo být?, s. 231.

2 Městská soužití lidí se zvířaty

2.1 Městská zvířata

Pro život ve městě je vedle charakteristicky hojné cirkulace osob také příznačná koexistence se zvířaty. Přestože se v dřívějších dobách jevila jako symbiotická prostředí pro žití člověka se zvířaty výhradně místa venkova, dnes už tomu tak není. V současnosti je prakticky nemožné se při procházení městskými ulicemi vyhnout kontaktu s nějakým zvířetem, ať už se jedná o zvířata domestikovaná nebo divoká. Pro zvířata divokého původu je žití ve městě atraktivní především z hlediska snadného obstarávání potravy a relativně nízké míry ohrožení většími dravci, jež se stále zdržují primárně ve volné přírodě. Mezi taková zvířata patří například králíci, krysy, potkani, holubi, ježci a jiní. Ač tato skupina živočichů hojně využívá lidského faktoru a například rabuje koše či kontejnery, stále si udržuje svou soběstačnost. Tento rys pak neplatí pro zvířata domestikovaná, jež jsou na činnostech a rozhodování člověka, s kterým žijí, přímo závislá.

2.2 Pes jako lidský společník

Za první domestikované zvíře lze z historického hlediska považovat vlka, jenž se postupem času transformoval do podoby psa domácího, jak ho známe nyní. „*Společná historie vývoje psa coby lidského souputníka je časově datována dle různých pramenů značně odlišně, nicméně nesporné je, že pes od samého začátku soužití s prehistorickým člověkem plnil kromě funkce pomocníka (hlídací, lovecký, pastevecký, dopravní) i funkci hygienickou a společenskou. Pro tuto skutečnost svědčí různé archeologické nálezy (např. společné pohřbívání).*“¹⁷ Lidská potřeba chovat psa se stala až jakousi tradicí, přičemž v různých dobách akcentovala rozličné benefity vedoucí z tohoto vztahu. Jako prapůvodní důvod pro domestikaci se jeví pravděpodobně pomoc při lovu či ochrana před možnými hrozbami. Přestože by se mohlo zdát, že společenská modernizace veškeré psí služby člověku postupně nahradí, ukazuje se, že tomu tak není. Modernizace s sebou nesporně přináší lidskou orientaci na úspěch a vyšší pracovní nasazení, jež se následně projevuje menším množstvím volného času a upořádáním mezilidských vztahů na úkor kariérního růstu. S tím mohou být spojeny pocity osamělosti, které jsou pro člověka, jakožto tvora společenského, nežádoucí. Ačkoli jistě neplatí, že veškerá

¹⁷ LACINOVÁ, J. Historický vývoj zooterapie a její současný stav in Zooterapie ve světle objektivních poznatků, s. 43.

poptávka po čtyřnohých kamarádech by byla ze strany workoholiků, lze na výše představeném problému vidět dominantní důvod, proč jsou v současnosti psi osvojováni, a to jako eliminace pocitů samoty. Třebaže stále existují psi, jejichž posláním je hlídání nějakého objektu či horské pastevevství ovcí, jsou takovéto psi funkce v menšině. Různé formy šlechtění jenom potvrzují přesvědčení, že se hlavní funkcí psů stává role lidského společníka.

„Psovi je jedno, jestli jste mladí nebo staří, hezcí, či oškliví, zdraví, nebo nemocní, bohatí, nebo chudí. Pro psa jste výjimečná bytost, jeho bytost.“¹⁸ Psi bezmezná věrnost a loajalita jsou atributy, které z obyčejného zvířete dělají nejlepšího kamaráda. *„Pes nabízí kromě bezvýhradného přátelství také svoji osobnost a stálou společnost. Pokud je člověk sám, má tendenci zbytečně moc dumat, a to pes nedovolí. Poutá na sebe pozornost, a pokud mu ji nedáte, třeba i zlobí. Pes se o vás doslova stará, pokud jste smutní, klade vám hlavu do dlaní nebo si lehne k vašim nohám; každý pes má svoji osobitou formu projevu.“¹⁹* Dle Říčánkové mají psi nejlepší schopnost porozumět lidským sociálním signálům ze všech zvířat žijících s člověkem, a dokonce dosahují lepších výsledků v některých úlohách vyžadujících pochopení komunikačních signálů než lidoopi.²⁰

Dokladem o blahých účincích působení psa na lidskou psychiku je bezesporu také využívání psů v terapeutické oblasti. Z hlediska zooterapie se nejčastěji pracuje právě se psy (canisterapie) a také s koňmi (hipoterapie). *„Základem léčby je poznatek, že nejspolehlivějším a často jediným přítelem člověka v osamění a nemoci je zvíře. Vztah člověk – zvíře dokáže vyvolat pozitivní sociální a emocionální terapeutické efekty, které mohou přispět ke zlepšení zdravotního stavu.“²¹* Přestože k výkonu řádné zooterapie je vedle zvířete, které zastává roli koterapeuta, a samotného klienta zapotřebí také lidského mediátora, jenž celé setkání vede, bylo by mylné se domnívat, že jen samotné neřízené trávení času se psem nemá na handicapovaného člověka pozitivní vliv.

¹⁸ GALAJDOVÁ, L. Canisterapie: Pes lékařem lidské duše, s. 52.

¹⁹ GALAJDOVÁ, L. Canisterapie: Pes lékařem lidské duše, s. 51.

²⁰ ŘÍČÁNKOVÁ In Zooterapie ve světle objektivních poznatků, s. 54.

²¹ PIPEKOVÁ, J., VÍTKOVÁ, M. Terapie ve speciálně pedagogické péči, s. 135.

3 Osoby bez domova se psy

Vzhledem k představeným otázkám v předchozí kapitole není žádným překvapením, že pouto se psem bývá pro osoby bez přístřeší absolutně nepostradatelné. Pro mnohé z nich to může být jediný funkční vztah v jejich životech, určitou saturací stojící proti všem zaniklým a rozvráceným vazbám. Pes může (a mnohdy tomu tak skutečně je) nahrazovat rodinnou buňku, a zároveň pro osoby bez domova působí jako určitý hnací motor k tomu zcela nerezignovat na svou nelehkou životní situaci.

3.1 Osvojení psa osobou bez domova

Ačkoli by bylo milé se domnívat, že osvojení psa osobou bez domova předchází náhodné setkání opuštěné osoby a bezprizorního zvířete, přičemž oba zúčastnění cítí touhu po pospolitosti a eliminaci jejich stávající samoty, a proto tedy přirozeně zůstanou spolu, byla by tato představa poněkud mylná. Tento scénář by mohl fungovat v krajinách, kde jsou volně žijící psi normálním jevem, ale ne zde v České republice, kde je pes vnímán striktně jako zvíře domestikované a ve volné přírodě se samostatně nevyskytuje. Pávková (2019) v rozhovoru pro Český rozhlas říká, že přestože existují osoby bez domova, jenž mají své psy adoptované přímo z útulku, je jich naprostá menšina. Nejčastějším způsobem, jakým si bezdomovci dle jejich zkušeností obstarávají své psy, bývá spontánní množení jiných bezdomoveckých psů a následné rozdávání štěňat.

3.2 Soužití bezdomovců se psy

*„Každý člověk potřebuje někam, respektive k někomu patřit, aby se cítil bezpečně. To platí i pro lidi žijící na ulici, i když vztahy v této komunitě jsou v mnoha směrech odlišné od vztahů lidí z majoritní společnosti.“*²² Psi se svými charakterovými specifiky slouží jako vhodný a bezpečný objekt péče, díky němuž mohou lidé bez domova vyjadřovat a přijímat citové projevy, čímž se zvyšuje šance vyhnout se citovým deprivacím, které bývají pro bezdomoveckou komunitu příznačné. Mnozí badatelé²³ se shodují, že nejčastějšími psychickými problémy lidí bez domova jsou zvýšené úzkostné a depresivní stavy, které mohou být v některých případech doprovázeny i suicidálními tendencemi. Kontakt se psem s jeho prokazatelnými terapeutickými

²²VÁGNEROVÁ, M., CSÉMY, L., MAREK, J. Bezdomovectví ve středním věku, s. 92.

²³JOHNSON, G., CHAMBERLAIN, C. (2011); RAVENHILL, M. H. (2014); BROWN, R. T. (2016)

účinky může osobě bez domova pomoci překonat pocity apatie a zmaru, a zamezit vyhoření dané osoby, nebo nežádoucí stavy alespoň minimalizovat. Jelikož psi nejsou náladoví a bývají oporou svému pánovi v jakékoli situaci, mohou představovat jedinou stabilitu v jinak rozkolísaném životě, což nesporně vede ke zlepšení psychického stavu osoby bez domova a intenzivnějšímu vnímání daného vztahu.

Dle Janebové (1999) osoby bez domova nejsou schopny zodpovědnému chování vůči sobě, ale ani vůči komukoli ve svém okolí. Toto tvrzení rozporuje mimo jiné právě soužití osob bez domova se psy, kdy většina bezdomovců akcentuje potřeby svého zvířete, uvědomuje si jeho závislost a bývají motivováni vzájemnou láskou se o svého psa náležitě postarat. Zvládnutí zabezpečení psích potřeb osobě bez přístřeší přináší pocit úspěchu, čímž dochází ke zvyšování sebedůvěry a sebevědomí. Pes zde může fungovat i jako určitý výchovný prostředek, když se osoba bez domova naučí péči a zájmu o své zvíře, může poté dále tyto dovednosti aplikovat pro jednání s lidmi.

K dalšímu stěžejnímu atributu nesporně patří praktická záležitost ochrany před možným nebezpečím. Tato otázka nabývá na naléhavosti obzvláště z hlediska ženských genderových specifik. *„Život na ulici je pro ženy obtížnější z důvodu zajištění bezpečí. Žena je v mnohých ohledech více zranitelná než muž, proto snadněji podléhá různým útokům, v neposlední řadě také sexuální.“*²⁴ Přestože většina žen bez domova řeší tento problém častým uchylováním se k rizikovým partnerským vztahům s muži, kteří se také nacházejí v bezdomoveckém stavu, existují i takové, které nalézají alespoň částečný pocit bezpečí po boku psa. Pes nechrání člověka bez domova pouze proti možným fyzickým útokům, ale je také díky vyvinutějším zvířecím smyslům schopen včasné detekovat hrozbu případného požáru či jiných ohrožujících situací.

3.3 Úskalí koexistence bezdomovců se psy

Ačkoli pro osobu bez domova ze zvířecího přátelství plyne množství benefitů, i zde v protipólu stojí několik aspektů, jenž naopak situaci těchto lidí výrazně zhoršují. Je zřejmé, že s životem osob bez domova se pojí nemožnost chráněného ponechání svých věcí na nějakém bezpečném místě. *„Lidé bez domova si nosí veškerý svůj majetek s sebou, někomu se vejde do dvou igelitových tašek, jiní jezdí s nákupním vozíkem plně naloženým věcmi.“*²⁵ Opomineme-li fakt,

²⁴ MAREK, J., STRAND, A., HOTOVCOVÁ, L. Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb, s. 110.

²⁵ PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. Bezdomovectví, s. 22.

že takovýto kočovný styl je jistě velice zatěžující jak po stránce fyzické, tak po psychické, je třeba si uvědomit, že daný problém bohužel ani zdaleka nekončí u vyčerpání z nomádské každodennosti. Třebaže psa nelze vnímat jako věc z hlediska humánního ani legislativního²⁶, neustálá povinnost vodit své zvíře všude sebou se stává v mnohých situacích velmi problematickou. Na tomto místě je třeba zdůraznit, že vzhledem k nedůvěře, kterou většina osob bez přístřeší chová k lidem ve svém okolí, nepřichází v úvahu varianta svého čtyřnohého kamaráda svěřit do krátkodobého opatrovnictví někoho jiného za účelem vyřízení potřebných pochůzek. Přestože existují osoby bez domova, jenž se sdružují s jinými bezdomovci, vztahy v takových skupinách mívají spíše povrchní a nestabilní charakter, kde lze očekávat, že v případě vyostřené situace si každý hledí svého a akcentuje pouze svůj prospěch. Mít v takovém prostředí někoho, na koho se lze plně spolehnout, se jeví téměř jako vzácnost. Se zohledněním těchto hledisek není žádným překvapením, že při navrácení k otázce intenzity vazeb mezi bezdomovcem a jeho psem, jasně vyplývá, že osoba bez domova podřídí své potřeby strachu z možné zvířecí ztráty. Tento aspekt je ještě umocněn skutečností, že pakliže by se zvíře souhrou nešťastných okolností ocitlo v městském útulku, daná osoba bez domova by ho téměř jistě do své péče zpět nedostala, nebyla by schopna vyhovět striktním pravidlům adopce opuštěných zvířat. *„Zájemce o adopci zvířete musí být osoba zletilá (18 let), způsobilá k právním úkonům. Dále musí mít platný doklad totožnosti a trvalý pobyt (nikoliv úřední adresu). Útulek účtuje zájemci při převzetí zvířete poplatek za veterinární prohlídku, ošetření proti vnějším a vnitřním parazitům, vakcinaci a označení zvířete mikročipem. Poplatek se hradí při převzetí zvířete v hotovosti nebo platební kartou. Výše poplatku se liší podle velikosti/hmotnosti zvířete (viz Pravidla pro nakládání s nalezenými zvířaty a věcmi – Usnesení Rady hl. m. Prahy č. 2135 ze dne 7.10.2019 + ceník), resp. podle množství použitého veterinárního přípravku.“*²⁷ Přestože je takovéto nastavení zcela pochopitelné, je zřejmé, že finanční a administrativní stránka věci osobu bez domova jako potencionálního osvojitele eliminuje. V teoretické rovině si ale můžeme pokládat otázku, zda i když by osoba bez domova splnila patřičné adopční požadavky, nebyla-li by přesto diskreditována na základě nevyhovujícího společenského statusu.

²⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů: ustanovení § 494: „Živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.“

²⁷ Jak probíhá adopce? Útulek pro opuštěná zvířata Městské policie hl. m. Prahy [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <http://www.upozpraha.cz/dulezite-informace/jsem-zajemce-o-adopci>

Neexistující varianta své zvíře nakrátko někde ponechat bez rizika zatoulání či odcizení psa jinou osobou, brání danému člověku ve vyřizování veškerých úkonů, které jsou svazovány základními pravidly fungování veřejných zařízení v našem státě. Pes, jakožto zapovězený návštěvník nemocnic, nocleháren, administrativního sektoru či mnoha dalších míst, zamezuje jeho majiteli využívat služby, jejichž absence v životě dané osoby může mít velice neblahé následky.

Nemožnost v případě potřeby využít nemocniční zařízení je jeden z fatálních důsledků výše diskutované otázky. Je obecně známo, že osoby bez přístřeší mají tendence své zdravotní problémy upozad'ovat a o lékařskou pomoc se standardně hlásí až ve chvílích, jež nesnesou odkladu. Jistě, hraje stěžejní roli také nedůvěra, kterou může být osoba bez domova sužována vůči zdravotnickému personálu, stud nebo jiné příčiny; což ale lze z objektivního hlediska vnímat jako poměrně malicherné, uvážíme-li, kam až může takové zanedbání eskalovat. „*Lidé bez domova potřebují zdravotní péči o to více, že mají více rizikových faktorů pro zdravotní stav. Je to například nekvalitní výživa, nedostatek pitné vody a s tím související omezený přístup k hygieně, nedostatek kvalitního spánku, pobyt venku v nepříznivém počasí, odpor veřejnosti, sociální vyloučení či kriminalita.*“²⁸ Aspekt nepřetržitého pobytu venku v jakémkoli počasí nabývá na naléhavosti především v zimních měsících, s jejichž příchodem každoročně zaplaví média zprávy o umrzání lidí bez domova. Přestože v České republice existuje celá řada nocleháren, ne každý bezdomovec může využívat benefitů plynoucích z jejich návštěvy. „*Osoby pod vlivem alkoholu a jiných návykových látek, agresivní a trpící infekčním onemocněním nemohou být ubytovány,*“²⁹ což diskvalifikuje celou řadu potencionálních klientů. Další takovou skupinou jsou právě osoby bez domova se psy, které na dané sociální zařízení rezignují, neb je nemohou navštívit spolu se svými zvířaty. Tato diskriminace je jedním z klíčových problémů, jenž ztlačuje život dané alternativní rodinné buňce. Naštěstí se toto klima začíná pomalu přetvářet a klíčové orgány si uvědomují význam otevření zařízení, které by bylo schopno ubytovat vedle bezdomovců také jejich psy. Nynější primátor hlavního města Prahy MUDr. Zdeněk Hřib se v roce 2019 na svých sociálních platformách vyjádřil: „*Pro některé lidi bez domova je psí společník často vnímaný jako člen rodiny a nedokážou se od něj odloučit. Jenže psi dříve do nocleháren nesměli, a kvůli tomu tam měli zapovězený vstup i jejich*

²⁸ KOUBOVÁ, M. Z nemocnice rovnou na ulici. Česku zcela chybí návazná a úlevová péče pro bezdomovce. Zdravotnický deník [online]. 2015, (10) [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.zdravotnickydenik.cz/2015/10/z-nemocnice-rovnou-na-ulici-cesku-zcela-chybi-navazna-a-ulevova-pece-pro-bezdomovce>

²⁹ PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. Bezdomovectví, s. 44.

*majitelé.*³⁰ Další příspěvek zabývající se námi diskutovanou skupinou sdílel v témže roce, přičemž tentokrát za účelem informování veřejnosti, že se již podařilo projekt realizovat a vybrané pražské noclehárny budou nabízet nocleh také pro bezdomovce se psy.

Obrázek 1 – Hřib (zdroj: Twitter)

Podobné informace poskytovala i řada internetových zpravodajských serverů. Například iDNES.cz psal: „*V některých noclehárnách v Praze budou lidé bez domova nově moct přespát i se svým psem. Dlouho žádanou službu spouští letos Centrum sociálních služeb. Magistrát tak chce pomoci klientům, kteří nechtějí spát v noclehárně, protože by museli opustit svá zvířata.*“³¹ Přestože se jedná o evidentní posun a nesporné zlepšení situace, řešení tohoto problému ještě nelze ani zdaleka pokládat za finální. Z hygienických důvodů jsou zájemci o tuto službu povinni předložit očkovací průkaz svého psa, kterým jistě valná část nedisponuje. Dále hraje roli také kapacita takovýchto zařízení, která je prozatím díky nízkému zájmu ze stran osob bez domova postačující, ale při srovnání počtu nabízených míst s celkovým kvantem osob bez přístřeší se psy, je naprosto nedostatečná. V neposlední řadě je třeba si uvědomit, že samotné otevření takovéto služby nestačí, je nezbytné ho doprovodit osvětou, jak takové místo funguje, a nenásilně osoby bez domova ubezpečit, že využití dané služby pro ně a jejich psy nepředstavuje žádná rizika, ale naopak benefity. Z reportáže pro Český rozhlas³² totiž vyplývá, že se osoby

³⁰ Twitter: Zdeněk Hřib [online]. [cit. 2021-5-8]. Dostupné z: www.twitter.com/ZdenekHrib

³¹ ŠRÁMEK, V. *Bezdomovci si nově budou moct vzít své psy do některých nocleháren v Praze* [online]. 2019 [cit. 2021-5-10]. Dostupné z: <https://dabpraha.rozhlas.cz/bezdomovci-si-nove-budou-moct-vzit-sve-psy-do-nekterych-nocleharen-v-praze-8100282>

³² ŠRÁMEK, V. *Bezdomovci si nově budou moct vzít své psy do některých nocleháren v Praze* [online]. 2019 [cit. 2021-5-10]. Dostupné z: <https://dabpraha.rozhlas.cz/bezdomovci-si-nove-budou-moct-vzit-sve-psy-do-nekterych-nocleharen-v-praze-8100282>

bez domova obávají celé řady problematických situací, které by se mohly v takovémto prostředí odehrát. Mají strach například z toho, že se psi navzájem poperou nebo si budou před ostatními návštěvníky agresivně chránit svého majitele. Je nesporné, že zajištění bezpečnosti na takovém místě bude pro pracovníky zařízení velice obtížné, přičemž minimálně stejně tak náročný úkol čeká na sociální pracovníky při získávání důvěry osob bez domova v tento typ nabízené služby.

4 Podpora a pomoc osobám bez domova se psy

4.1 Sociální práce s bezdomovci

Sociální práce bývá definována jako profesionální aktivita zaměřená na pomáhání jednotlivcům, skupinám i celým komunitám zlepšit nebo obnovit schopnosti jejich sociálního fungování. Realizuje se v sociálních službách a jejich prostřednictvím. „Profesionální sociální pracovníci jsou zaměstnáváni sociálními subjekty, aby realizovali jejich sociální cíle, programy, plány či projekty, tj. poskytovali sociálním objektům (klientům) předměty (dávky a služby) k uspokojování určitých sociálních potřeb.“³³ Tyto informace nazírající na sociální práci v širším měřítku lze plně implementovat na náplň sociální práce se skupinou osob bez přístřeší, ačkoli ta má dále svá konkrétní specifika. „V určité etapě provozování sociální práce bylo zřejmé, že konkrétně bezdomovecká komunita nutně potřebuje humanitární pomoc zaleženou na přímém a osobním kontaktu, nikoli zpoza kancelářského stolu. Sociální pracovníci tedy postupně začali vycházet za klienty do jejich přirozeného prostoru, tzn. na ulici. Pro služby tohoto typu se vžilo pojmenování terénní sociální práce, popřípadě přijatý anglicismus streetwork.“³⁴ Metodu streetwork tvoří aktivní vyhledávací a kontaktní činnost, přičemž součástí náplně práce streetworkera je hloubkové nazření a pochopení dané komunity a schopnost na základě zmapování situace reflektovat potřeby jednotlivců nebo celé skupiny, a přispět k jejich následnému uspokojení. Dalším specifikem je, že „speciálně u bezdomovecké komunity je velice důležité vést osoby bez přístřeší k samostatnému řešení problémů. Lze totiž předpokládat, že toho v minulosti nebyli schopni (nebo alespoň úspěšně) vzhledem k nezdárnému výsledku v podobě ocitnutí se na ulici. Častokrát se stává, že přestože nechybí ryzí a dobré úmysly, lidé se snaží osobám bez domova pomáhat na základě toho, co sami pokládají za vhodné a nedbají tím na to, co bezdomovci skutečně chtějí.“³⁵ Je nezbytné si být v rámci profesní etiky vědom existence hranic, které přímo vyplývají z názvu pomáhající profese čili, že sociální pracovník má zastávat funkci poradního či mentorského orgánu, nikoli však roli přímého vykonavatele klientových povinností či řešitele jeho strastí. Mimoto, že takováto nadměrná kontrola brání rozvoji klientovy autonomie, může také docházet k tomu, že přespříliš horlivý pracovník tímto chováním ztratí důvěru svého klienta, nebo začne být klientem zneužíván. Úkolem angažovaného pracovníka tedy není přímo činit potřebné úkony za svého klienta, ale podporovat ho a radit mu, jak by mohl dané situace

³³ MATOUŠEK, O. a kol. Základy sociální práce, s. 179.

³⁴ MAUREROVÁ, N. Význam časopisu Nový Prostor pro lidi bez domova, s. 20.

³⁵ MAUREROVÁ, N. Význam časopisu Nový Prostor pro lidi bez domova, s. 18.

zvládnout on sám. Opatrný (1998) ve své práci akcentuje také nutnost automaticky nepředpokládat, že cílem všech osob bez domova je společenská reintegrace a znovu vést běžný kultivovaný život. K těmto chybným úsudkům by primárně vůbec nemělo docházet, sociální pracovník by měl s osobou bez domova vést dialog, měl by se snažit *„každého klienta pochopit a zajímat se o něj, vcítit se do něj, přijímat ho, jaký je, držet mu palce – prostě ho mít rád, vidět v něm i ty dobré stránky, které většinou ostatním unikají.“*³⁶ Měl by jej akceptovat s jeho individuálními zvláštnostmi, a následně být schopen reflektovat, jaký typ podpory a pomoci určitému klientu nabídnout, ačkoli finální rozhodnutí musí vždy učinit klient sám.

*„Stávající členění sociálních služeb vychází ze zákona o sociálních službách³⁷, který taxativně vymezuje druhy sociálních služeb, a to sociální poradenství, sociální péči a sociální prevenci. Sociální služby se poskytují jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní.“*³⁸ Jako primární péče o osoby bez domova se jeví zajištění nejzákladnějších lidských potřeb. *„Jídlo ale i nocleh a oblečení je možné získat v různých charitativních organizacích, jako je Naděje nebo Armáda Spásy, a mnozí lidé toho využívají.“*³⁹ Hygienické a potravinové programy bývají realizovány v **nízkoprahových denních centrech**⁴⁰, v rámci kterých je klientům nabízena také psychická podpora a duchovní pomoc. V neposlední řadě návštěva těchto institucí klientovi nabízí dočasný prostor pro odpočinutí si, v případě nepříznivého počasí setrvání v teple a suchu. Ambulantním způsobem, tj. uživatel dochází osobně do zařízení poskytujícího sociální služby, fungují také **noclehárny**. Nocleh je poskytován pouze na jednu noc, klient se však může ubytovat i opakovaně. Úhrada činí kolem 30 korun, a také zde lze využít hygienických a potravinových služeb. *„Pracovníci noclehárny jsou klientovi po celou dobu jeho pobytu v zařízení k dispozici, poskytují informace, poradenství a zprostředkovávají kontakt se zařízeními, jejichž služby má klient zájem využít, pomáhají při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Noclehárny vyhovují zejména lidem, kteří žijí na ulici už dlouho a nebyli by schopni, mnohdy ani ochotni, přizpůsobit se nárokům azylového domu.“*⁴¹ Klienti, jež mají zájem o dlouhodobější a stabilnější pobytovou službu preferují využití programu **azylového domu**. Nájemné je hrazeno minimálně na jeden měsíc a standardně se zde soustřeďují osoby s vyšším zájmem o reintegraci, na kterých je patrné, že v kratším časovém horizontu hodlají své stávající problematické situace vyřešit. Další

³⁶ KOPŘIVA, K. Lidský vztah jako součást profese, s. 21.

³⁷ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

³⁸ Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020, s.31.

³⁹ VÁGNEROVÁ, M., CSÉMY, L., MAREK, J. Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí, s. 73.

⁴⁰ Nízkoprahová denní centra – nízký práh návštěvnosti, není potřeba průkaz totožnosti, nabízené služby nejsou zpoplatněny

⁴¹ PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. Bezdomovectví, s. 44.

pobytovou službou jsou **domy na půli cesty**, jež jsou určeny mladým osobám dlouhodobě fungujícím na poli ústavní či ochranné výchovy (nebo dospívajícím, kteří přestože nepobývali v institucionálním prostředí, mají nevyhovující a nepodporující rodinné zázemí). Jedná se o přátelská a bezpečná místa, která mladým lidem v nepříznivé životní situaci usnadňují přechod do samostatného života, mají pro ně být určitými můstky mezi mnohdy dysfunkčním domácími vzory, a jejich vlastním vyvarováním se chyb a přijmutím jiného funkčnějšího nastavení. Pracovníci v domovech na půli cesty se snaží předat svým klientům pozitivní modely chování z hlediska zvládání náležitostí potřebných k soběstačnému řízení své vlastní domácnosti. Jelikož mladí bezdomovci tvoří v České republice poměrně početnou skupinu (viz Vágnerová, Csémy a Marek (2013)), jeví se tento typ zařízení jako absolutně nepostradatelný. Z hlediska preventivních služeb dále nelze opomenout, tzv. **sociální byty**. *„Sociální byt je standardní zkolaudovaný byt nacházející se (zpravidla) mimo sociálně vyloučené lokality, který je přidělován na základě posouzení bytové nouze. Poskytování bydlení v sociálním bytě je doprovázeno sociální prací, přičemž její míra závisí na potřebách klienta a výsledku sociálního šetření dané domácnosti, její intenzita a frekvence je určována vždy individuálně s ohledem na konkrétní situaci v domácnosti a posouzení sociální, zdravotní či ekonomické situace jejích členů.“*⁴² Ačkoli mnohá města těmito byty disponují, jejich kapacita je vzhledem k počtu lidí nacházejících se na hranici chudoby zcela mizivá a nedostatečná. Přestože je předcházení sociálnímu vyloučení finančně méně nákladné, a také mnohem efektivnější než následné řešení ztráty domova, „v České republice stále chybí ucelená koncepce prevence bezdomovectví. Spíše se uvažuje o navýšení ubytovacích kapacit pro bezdomovce, než aby se cíleně hledala strategie, jak sociálnímu vyloučení zabránit.“⁴³ Tímto se opět vracíme k otázce, zda je bezdomovectví problémem jednotlivců, nebo celého společenství s jeho aktuálním nastavením. Manželé Hradečtí (1996) uvádí, že důležitým prvkem prevence jsou v neposlední řadě také pozitivní morální vlivy, přičemž se lze domnívat, že až po vymýcení protežování materialistických životních postojů a preferování konzumního způsobu života, budeme moci jako celá společnost přijmout nějaký schůdnější a empatictější konsensus vedoucí k plošnému zlepšení bezdomovecké problematiky.

⁴² ZÁKLADNÍ INFORMACE O SOCIÁLNÍM BYDLENÍ. MPSV – Sociální bydlení [online]. [cit. 2021-6-30]. Dostupné z: <http://www.socialnibydeni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydleni/zakladni-informace-o-sb>

⁴³ DROZD, F. Péče o bezdomovce v Praze poskytována některými křesťanskými institucemi, přehled, srovnání, s. 18.

4.2 Poskytování pomoci potřebným zvířatům

*„Za výrazný mezník v novodobé historii České republiky v otázce ochrany zvířat lze pokládat začátek 90. let 20. století, kdy se v prostorách pražské Městské knihovny uskutečnila schůze, na níž zazněla ostrá kritika katastrofálního stavu tehdy ještě československé ochrany zvířat. Ta v podstatě neexistovala – až na několik ojedinělých a beznadějně přeplněných útulků a množství stejně nevyhovujících domácích depozit, kde zoufalí ochránci na své náklady řešili nejbolestnější případy týraných, nemocných a opuštěných zvířat.“*⁴⁴ Od té doby se situace v České republice markantně zlepšila a o opuštěná či bezprizorní zvířata nepečuje pouze hrstka osvědčených, nýbrž celá řada specializovaných organizací. Mnoho takových subjektů se již dlouhodobě snaží bojovat s týráním zvířat, množirami, atd. a zlepšovat život opuštěným a zanedbaným zvířatům. Ať už jsou to státem zřizované útulky či záchytné stanice, nebo neziskové organizace – spolky, nadační fondy a nadace na ochranu zvířat, jejich společným jmenovatelem je vytrvalost a houževnatost, s kterou milovníci zvířat prosazují práva všech zvířecích tvorů, kteří to potřebují. Lze pozorovat výrazný posun také ve vnímání zvířecích etických otázek v legislativní oblasti, která reflektuje humanistické trendy v naší společnosti. Ministerstvo vnitra pravidelně vydává ve spolupráci s dalšími institucemi metodický materiál⁴⁵, který spravuje právní regulace spojené s chovem zvířat a staráním se o zvířata. Můžeme se v něm seznámit se stěžejními zákony, které se ke zvířatům vztahují, mezi něž patří například Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, podle kterého je zvíře živým tvorem se svými právy na život, nikoli pouhou věcí, jak tomu bylo do té doby, či Zákon č. 246/1992 Sb.⁴⁶, na ochranu zvířat proti týrání.

Co se týče pro naši práci relevantní části zvířectva – psů – je současná situace poměrně uspokojivá. Pes, jakožto nejoblíbenější domácí mazlíček dominantní části obyvatel našeho státu, je velice častým adresátem iniciativ pomoci specializovaných organizací i širší veřejnosti, která se nezdráhá pořádané projekty a sbírky na psí pomoc řádně finančně podporovat. Nejaktivnější platformou zabývající se podporou a pomocí psům na našem území je nadační fond *Pes v nouzi*, jenž pravidelně přichází s velmi zajímavými a smysluplnými iniciativami, které doplňují standardní služby jako umístování opuštěných zvířat do nových rodin nebo shánění dočasné péče pro psi v rekonvalescenci. Neméně důležitou činností je vedení

⁴⁴ BRYCHTOVÁ, Š. Úloha Samosprávy v České republice v otázce ochrany zájmových zvířat, s. 45.

⁴⁵ Metodický materiál odboru veřejné správy, dozoru a kontroly Ministerstva vnitra: Další nástroje právní regulace související se zákonným zmocněním k vydávání obecně závazné vyhlášky obce o evidenci označených psů a jejich chovatelů, s. 45.

⁴⁶ Novelizován 501/2020 Sb.

transparentního účtu a následného přerozdělování peněz mezi útulky, které by si finančně nemohly dovolit úhradu potřebného veterinárního zákroku nebo jiné stěžejní záležitosti. Mimoto fond organizuje charitativní procházky a výlety, nebo spravuje charitativní e-shop. Další zásadní organizací z hlediska psí pomoci je internetový portál *PESWEB*. Jeho specifika spočívají v tom, že jako jediná webová stránka spravuje databázi veškerých psů k adopci napříč všemi útulky v České republice, čímž dává možnost umístění zvířatům, o kterých by například pro špatnou dostupnost daného útulku nebo minimální propagaci nemusel nikdo vědět. Neméně zásluhou činnosti jako výše zmíněné dělá mnoho dalších institucí, mezi nimiž bychom měli zmínit organizaci *Psí život*. Tato organizace je zcela unikátní pro její úzce orientovaný záběr, a to pomoc psům osob bez domova. „*Psí život s lidmi na ulici spolupracuje téměř každodenně, velká část bezdomovecké komunity má nějakého mazlíčka, a přestože se většina z nich snaží o ně pečovat co nejlépe, nedostatek finančních prostředků téměř vylučuje veterinární péči, kterou organizace mimo jiné nabízí.*“⁴⁷ Ředitelka a zakladatelka organizace paní Jarmila Pávková se v rozhovoru pro Český rozhlas vyjádřila: „*Posláním naší organizace je záchrana domácích zvířat v nouzi a mezi naše „klienty“ patří především psi a kočky. Zaměřujeme se zejména na pomoc zvířatům, jejichž majitelé se dostali do tíživé životní situace nebo se pohybují "na okraji společnosti" a nedokáží o své zvíře tedy dostatečně pečovat. Naším cílem přitom není zvířata odebírat, ale zpřístupnit jim potřebnou péči.*“⁴⁸ Vedle poskytování veterinární péče se *Psí život* snaží také o veterinární prevenci, v případě potřeby řeší náhradní umístění psů na přechodnou dobu, nebo osoby bez domova edukuje z hlediska zvířecí hygieny a předcházení psím zdravotním problémům. Přestože dříve pracovníci *Psího života* značnou část dne trávili přímo v terénu vyhledáváním potenciálních klientů, dosáhli nyní na poli bezdomovecké komunity poměrně velkého vřelého a nezdolného hlasu a nezdolně se stává, že je v případě nějakého problému kontaktují samy osoby bez domova.

4.3 Sociální platformy pomoci pro bezdomovce se psy

Přestože v České republice existuje celá řada organizací zřízených za účelem pomoci a podpory pro osoby bez domova, a pro psy, nebyla zde doposud vybudována platforma, která by nabízela

⁴⁷ MAUREROVÁ, N. Význam časopisu Nový Prostor pro lidi bez domova, s. 21.

⁴⁸ ČABÁKOVÁ, Tatiana. Host: Jarmila Pávková, ředitelka organizace *Psí život*. *Český rozhlas Plus* [online]. 2019 [cit. 2021-6-17]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/host-jarmila-pavkova-reditelka-organizace-psi-zivot-7955133>

své služby oběma členům naší alternativní rodinné buňky rovnocenně. Blízko tomuto konceptu bývají například očkovací dny pro psy osob bez domova v centrech Armády spásy či Naděje. Jedná se ale pouze o jednorázové události, přičemž v daný moment pravděpodobně neplatí, že by zařízení sloužila do stejné míry osobám bez přístřeší jako jejich psům, lze totiž očekávat, že bude většinová pozornost a kapacita směřována ke zvířatům. Pozitivum konání akce nebude tedy v provázanosti služeb v týž moment na stejném místě pro obě skupiny, ale spíše pro snadnější organizaci události. Pracovníci dané služby mají výhodnější výchozí pozici při propagaci akce mezi své stávající klienty a zároveň vzhledem k časté nedůvěře osob bez domova k novým lidem a místům, pro ně bude tato varianta jistě schůdnější a příjemnější, než kdyby se obdobný očkovací den konal při nějaké jim neznámé veterinární klinice. Naprosté naplnění koncepce jednotného subjektu lze spatřovat v nově otevíraných typech nocleháren, jež mohou využít osoby bez přístřeší spolu se svými psy. Ač se tento projekt stále ještě nachází v počáteční fázi a lze předpokládat, že v budoucnu bude muset řešit celou řadu problémů a otázek⁴⁹, v celkové nabídce sociálních služeb se jedná o absolutní unikum. Zmíněná jedinečnost je dána neexistující nabídkou jiných služeb pro osoby bez domova se psy.

Ačkoli provozování obdobného typu služby bude zpočátku vždy velmi logisticky a systematicky náročné vzhledem k nutnému zohledňování dvou velmi rozlišných adresátů, zdařilá realizace může jiným orgánům značně odlehčit. S aktuální sítí služeb je totiž nutná jejich neustálá a velice provázaná kooperace, nezdá se, že se klienti s veškerými svými problémy obrací na jednu konkrétní osobu, popřípadě organizaci, k níž mají důvěru, a ta jim následně pomáhá s radami, kam se obrátit dále, čímž dochází k využití vícera prostředníků, což je nevýhodné jak z časového hlediska, tak i z hlediska zbytečné zahlcenosti pracovníků. Může se například stát, že psa osoby bez domova srazí auto, a protože je daný bezdomovec stálým klientem nízkoprahového centra Naděje, vyrazí se svým mazlíčkem hledat pomoc právě tam. Tamní pracovníci začnou komunikovat veterinární intervenci, ale než dojde k příjezdu příslušného lékaře, pes se svým zraněním podlehne, přestože se všechny zainteresované osoby snažili tomuto tragickému scénáři předejít. Je nesporné, že zacílení organizace na užší skupinu, v tomto případě skupinu osob bez domova se psy, by umožnilo vzniklému subjektu k nabízení adresnějších služeb, například stejně tak jako při denních centrech pro osoby bez domova bývá přítomen psycholog, mohl by při takovémto zařízení být přítomen vedle psychologa také veterinář. Dále by při takovéto instituci mohli být k dispozici provizorní kotce, které by klientům v neodkladných záležitostech mohli posloužit k bezpečnému pohlídání jejich psa.

⁴⁹ Viz kapitola 3.3

Poměrně neprobádanou oblastí zůstává, jaké další specifické služby by lidé bez domova se psy ocenili, neb v České republice prakticky neexistují odborné práce s řádným výzkumným šetřením, které by přinášely patřičné informace o této svébytné rodinné jednotce a o jejích potřebách. Přesto je ale jisté, že stávající nedostatečná situace sebou přináší organizační nedostatky a horší orientaci pro osoby bez přístřeší. Nelze předpokládat, že by si bezdomovci ze své vlastní iniciativy zjišťovali různé možnosti a varianty roztroušených nabídek pomoci a podpory, pokud by se ale veškerá tato nabídka soustředila na jedno místo, mohlo by to vést ke znatelnému zlepšení života osob bez domova, i života jejich psů.

5 Praktická část

5.1 Cíl práce

Cíl praktické části práce pouze opisuje cíl práce celé, tj. vytvořit celistvý materiál o specifické skupině osob bez domova se psy, který by v budoucnu mohl sloužit jako výchozí podklad pro práci s touto svébytnou skupinou. Mým záměrem je, vedle sumarizace roztroušených informací a poznatků o osobách bez domova, nebo psech, položení teoretického základu pro pomáhající činnost této alternativní rodinné buňce. K tomu mi vedle teoretické rešerše poslouží výzkumné šetření, jímž hodlám odborné prameny doplnit o realistické postřehy z terénu. Ačkoli v rámci praktické části bylo osloveno také několik odborníků pracujících s bezdomovci, nebo se psy, hlavním přínosem této kapitoly by měly být rozhovory se samotnými osobami bez domova se psy, které ví samy nejlépe, co potřebují a co jim schází. Základní výzkumné otázky, které chci v rámci této části zodpovědět, tedy zní: Jaký je život osob bez domova se psy? A co osobám bez domova se psy chybí/ co jim brání v žití plnohodnotného života?

5.2 Metodologie a ustanovení výzkumného vzorku

Jelikož za cíl svého bádání pokládám co nejlepší a nejkompexnější poznání skupiny osob bez domova se psem s jejími konkrétními specifiky, rozhodla jsem se využít možností kvalitativního výzkumu, který dle mého umožňuje hlubší a detailnější poznání nazíraného. Jedná se o „proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“⁵⁰

Výzkumnou činnost bych pomyslně rozdělila na dvě podkategorie. Primárním výzkumným vzorkem v mé práci jsou osoby bez domova se psy, které jsem oslovila na území hlavního města Prahy. Při výběru respondentů jsem se nesnažila o genderovou rovnováhu, protože ta by se v rámci práce nejevila směrodatnou, vzhledem k tomu, že se bezdomovecká otázka týká mnohem častěji mužské části populace. Přesto ale jsou z celkového počtu sedmi respondentů dvě ženy. Ačkoli jsem se snažila výzkumný vzorek seskládat tak, aby co nejvěrohodněji opisoval bezdomoveckou komunitu, z hlediska své bezpečnosti a konformity

⁵⁰ CRESWELL, J. W. Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions (1998) In. HENDL, J. Kvalitativní výzkum, s. 50.

jsem neoslovovala osoby, jež byly pod vlivem drog či alkoholu, což objektivitu výzkumu značně narušuje. Zároveň jsem oslovovala respondenty pohybující se na běžných městských místech, nepodnikala jsem výpravy do žádných bezdomoveckých kolonií, což se taktéž nepochybně promítá do výsledku šetření. Při sbírání výzkumných vzorků jsem se snažila na osoby bez domova působit co nejpřirozeněji, čímž docházelo k tomu, že ač jsem měla předem pečlivě přichystané otázky, v průběhu rozhovorů jsem je variovala a přizpůsobovala toku dialogu. Z tohoto důvodu se z otázek stala spíše kostra či návod k rozhovoru. *„Návod k rozhovoru představuje seznam otázek nebo témat, jež je nutné v rámci interview probrat. Tento návod má zajistit, že se skutečně dostane na všechna pro tazatele zajímavá témata. Je na tazateli, jakým způsobem a v jakém pořadí získá informace, které osvětlí daný problém. Zůstává mu i volnost přizpůsobovat formulace otázek podle situace.“*⁵¹ Takovýto typ šetření lze označit za hloubkový, polostrukturovaný rozhovor. Jednotlivé rozhovory byly nahrávány na diktafon a následně přepisovány. Jak již bylo zmíněno v minulé kapitole (4.3), v České republice neexistují výzkumy, které by se zabývaly osobami bez domova se psy, a proto jsem svými otázkami hodlala zjistit konkrétní informace a poznatky, které reflektují nikoli domnělé stavy vnějších pozorovatelů, ale autentické názory od lidí uvnitř. Znění předpřipravených otázek bylo následující:

- Jak dlouho žijete na ulici / máte problémy s bydlením?
- Jak jste přišel ke svému psovi / jak jste se našli / dostal jste ho od někoho?
- V čem se změnil Váš život na ulici od doby, co máte psa?
- Vnímáte změnu v přístupu většinové společnosti k Vám od doby, co máte psa? Pokud ano, co se změnilo?
- Chovají se k Vám od té doby jinak ostatní osoby bez domova?
- Využíváte nabídky sociálních služeb, které jsou osobám bez přístřeší k dispozici? Pokud ano, jakých? Pokud ne, proč ne? Máte nějakou negativní zkušenost?
- Pokud jste musel / byste musel řešit nějakou problematickou situaci s Vaším psem, na koho jste se/byste se obrátil?
- Jakou pomoc či podporu byste ocenil, ale nejste si vědom, že by byla nějakou institucí nabízena?
- Kde necháte svého psa v situaci, kdy si neodkladně potřebujete něco zařídit?
- Máte zkušenosti s využitím noclehárny s Vaším psem?

⁵¹ HENDL, J. Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace, s. 174.

- Co je pro Vás na životu na ulici nejtěžší? Dělá soužití se psem tento aspekt snesitelnějším, nebo naopak horším?
- V čem vidíte Vaše zábrany k žití plnohodnotného života / života, jaký byste chtěl?
- Co byste dělal odlišně, pokud byste svého psa neměl?
- Co pro Vás Váš pes znamená?

Danými otázkami jsem sledovala dva základní cíle, a to za prvé zjistit, jaká podpora osobám bez domova se psy chybí, co jim brání v plnohodnotném životě, a za druhé přiblížit nezainteresovanému čtenáři vnitřní svět těchto osob za účelem alespoň částečného pochopení a porozumění.

Přestože je z hlediska výzkumu žádoucí, aby jednotlivé projevy osob bez přístřeší byly ryze subjektivní, svou druhou částí šetření bych ráda danou subjektivitu vyvážila rozhovory s relevantními osobnostmi, jež s cílovými skupinami dlouhodobě pracují, mají patřičné zkušenosti, ale jsou zároveň schopni odosobnění a vidění daných problémů v reálnějších konturách. Za tímto účelem jsem oslovila dva subjekty s přáním, zda by si některý z pracovníků organizací nenašel chvíli, přičemž obě instituce souhlasily s naší spoluprací. Protože se jedná o pracovníky platform, jejichž práce si velmi vážím, bylo mou prioritou jim celý proces kooperace co nejvíce usnadnit, tj. plně se přizpůsobit jejich preferencím jak časovým, tak organizačním. Z tohoto důvodu nejsou tyto rozhovory z hlediska formy a obsáhlosti konzistentní, první dotazovaný například upřednostňoval e-mailovou komunikaci nad osobním setkáním, což z polostrukturovaného rozhovoru, který byl využit ve všech ostatních rozhovorech praktické části, činí rozhovor strukturovaný. Ač Švaříček, Šed'ová a kol. (2007) uvádí, že strukturovaný rozhovor je základní formou šetření kvantitativního přístupu, zde se nejedná o standardizované otázky pokládané mnohým respondentům, nýbrž o pouhou snahu časově a organizačně nezatěžovat daného dotazovaného. Jednotlivé otázky se také liší dle toho, zda cílí na pracovníky organizace, která se primárně zabývá péčí o zvířata, nebo podporou a pomocí osobám bez domova.

5.3 Rozhovory s osobami bez domova se psy

5.3.1 Paní Helena

Respondentku Helenu jsem potkala na tramvajové konečné stanici u Výstaviště Holešovice na Praze 7. Helena i její pes vypadali přátelsky a přistupovali ke mně vstřícně a otevřeně, což se následně promítlo do našeho rozhovoru.

Jak dlouho žijete na ulici / máte problémy s bydlením?

Od roku 2012, to mi umřel manžel a já jsem tu situaci vůbec nezvládla ustát.

Neměla jste žádné jiné příbuzné či známé, co by vás před propadem na ulici ochránili?

S manželem jsme měli plno známých, ale všichni se mi vyhýbali. Já jsem tu smrt nesla vážně těžce, nebyla jsem schopná nic dělat. S manželem jsme byli celý život pořád spolu a tím, že odešel, se mi zhroutil svět. Ty lidi kolem mi zkusili pomoci jednou dvakrát, ale já jsem s nikým nechtěla mluvit, tak to pak vzdali. Navíc moje rodiče už byli taky po smrti, byli to všechno příbuzní z jeho strany. Jiný by to bylo asi, kdybysme měli děti, kvůli nim bych tehdy asi zabodovala, ale takhle jsem neměla proč, najednou mi bylo všechno úplně jedno.

Ale teď už sama nejste, máte moc krásného pejska! Jak jste se spolu dali dohromady?

Když jsem se dostala na ulici, hrozně jsem se bála, tak jsem si našla partu, s kterou jsem bydlela na Smíchově. Jeden z kluků měl psa, kterýho jsem začala mít hrozně ráda. On se o něj moc nestaral, a ten pes se nějak připoutal ke mně. Do té doby neměl ani jméno, já jsem ho pak pojmenovala Piškot, protože miloval piškoty. Pak jsme spolu od nich odešli a žili jenom spolu. Když později zemřel, věděla jsem, že bez pejska už být nedokážu a přes známý z ulice jsem si pořídila tohohle – Ďufa.

V čem se změnil Váš život na ulici od doby, co máte psa?

Do té doby jsem si myslela, že už nikdy nebudu mít pro co žít. To se s Piškotem změnilo, měli jsme se spolu hrozně rádi. On byl dost velkej a bránil si mě, takže jsem se ani nemusela tolik bát a bejt poblíž lidí, co jsem nechtěla. Prostě jsme byli jen spolu někde mimo.

Vnímáte změnu v přístupu většinové společnosti k Vám od doby, co máte psa? Pokud ano, co se změnilo?

Říká se, že je to lepší na žebrání. Některý bezdomovci si i psa kvůli žebrání půjčují. Já když jsem bydlela s klukama, tak jsem nic neřešila a později občas žebrala až s Piškotem, nebo teď

s Ťufem, takže nevím, jestli je to jiný. Já to ale stejně dělám nerada, lidi vám sice peníze daj, ale dělaj, jako kdybyste nebyli, nechtěj se na vás dívat, jenom to tam hodí. Nikdo nechce vidět to utrpení, dělají jako bych byla neviditelná, to je něco, na co si nikdy nezvyknu.

Chovají se k Vám od té doby jinak ostatní osoby bez domova?

Chlapi si na mě nedovolujou, když vidí, že mě Ťuf brání, on umí nahnat fakt strach.

Využíváte nabídky sociálních služeb, které jsou osobám bez přístřeší k dispozici? Pokud ano, jakých? Pokud ne, proč ne? Máte nějakou negativní zkušenost?

Několikrát v týdnu chodím do Žitný⁵² a pak jednou za čas na nějaký veterinární akce, když má Naděje⁵³, jinak nic.

Pokud byste musela řešit nějakou problematickou situaci s Vaším psem, na koho byste se obrátila?

Asi by záleželo, co by se dělo, ale asi na sociální pracovníce v Žitný, tam jsou moc milí lidi, těm věřím. Naštěstí jsem ale zatím nic řešit nemusela, teda jediné když umřel Piškot, ale to se stalo strašně rychle, nedalo se s tím nic dělat. Kdybych byla úplně sama, tak bych se asi na ně musela obrátit, co udělat s tělem, ale nedaleko nás bydlelo několik dalších lidí, a ty mi pomohli mu udělat hrobeček.

Jakou pomoc či podporu byste ocenila, ale nejste si vědoma, že by byla nějakou institucí nabízena?

Moc ráda bych měla pro Ťufa nějaký speciální dobrý psí jídlo, ale to je strašně drahý. Občas mu koupím nějakou konzervu, ale nejčastěji jí to, co mam já. Kdyby někdy bylo v potravinovém balíčku i něco pro něj, za to bych byla moc vděčná. Jinak mě asi nic nenapadá.

Kde necháte svého psa v situaci, kdy si neodkladně potřebujete něco zařídit?

Já ho беру všude sebou, a v případě potřeby ho někde přivážu, je zvyklej na mě počkat, to není problém. Navíc ho nikde nenechávám dlouho, ví, že u něj budu za chvíli zpátky.

Máte zkušenosti s využitím noclehárny s Vaším psem?

Nemám, slyšela jsem, že je možný přespat s pejskem tam v tý noclehárně v Michli, ale nijak mě to neláká, myslím, že bysme se bez sebe nevyspali dobře. Já bych si furt říkala, jestli se tam

⁵² Nízkoprahové denní centrum pro ženy v nouzi, Žitná 35, Praha 1

⁵³ NADĚJE, Nízkoprahové denní centrum U Bulhara

v kotci netrápí. No a taky bych se bála, aby se třeba u vstupu s nějakým jiným neporval. Navíc je nám venku dobře, to by musela bejt fakt výjimečná situace, abych s ním do toho šla.

Co je pro Vás na životu na ulici nejtěžší? Dělá soužití se psem tento aspekt snesitelnějším, nebo naopak horším?

Dřív pro mě byl nejtěžší kontakt s normálníma lidma, který koukali skrz mě a já jsem měla pocit, že přestávám existovat. Byla jsem sama a úplně na dně. To se změnilo s Piškotem a teď i s Ťufem, sama se necejtim a ty lidi už tolik neřeším, i když si myslím, že si na to nezvyknu nikdy. Teď je pro mě asi nejtěžší, když jsou velký zimy nebo dusivý vedra, z toho je mi fakt hrozně. Navíc v Praze moc nejsou místa s pitnou vodou, takže často si napouštím vodu z nějakých fontán, a někdy mi pak je špatně. Ťufovi je to naštěstí jedno, napije se a rovnou se v ní i vyválí kdekoli.

V čem vidíte Vaše zábrany k žití plnohodnotného života/ života, jaký byste chtěl?

Přála bych si zase žít normálně mezi lidma, ani ne nutně v bytě nebo tak, ale chtěla bych mít normální kamarády, smát se s nima a tak. Mezi lidma bez domova si člověk udělá spíš známý, nějak se spojíte na základě funkčnosti, a jako jo, mam několik lidí, co mam ráda, ale není to to samý.

Co byste dělala odlišně, pokud byste svého psa neměla?

To si nedokážu představit, asi bych byla mnohem víc závislá na nějaký skupině bezdomovců, a musela bych žít s nima, i když bych třeba nechtěla, chodit s nějakým z nich, i když bych třeba nechtěla, jen kvůli bezpečí a abych nebyla osamělá. Zůstat úplně sama, to už nikdy nechci zažít.

Co pro Vás Váš pes znamená?

To ani nejde moc popsat, je to prostě nejdůležitější a nejlepší kamarád, kterej se o mě stará a já zase o něj. Moje rodina, kterou krom něj nemám.

5.3.2 Mladý muž Filip

Druhým respondentem je mladý muž Filip. Oslovila jsem jej, když spolu se svým psem posedávali ve Františkánské zahradě na Praze 1. Filip si četl knížku a jeho pes v klidu spal, přičemž oba vypadali klidně a spokojeně, ačkoli bylo zřejmé, že spolu žijí na ulici.

Jak dlouho žijete na ulici / máte problémy s bydlením?

Asi pět let.

Jak jste přišel ke svému psovi?

Hned po děcáku jsem odjel do Berlína, kde jsem spával v jednom squatu. Tam jsem začal chodit s jednou holkou, která ho měla. Hodně času jsme trávili takhle ve třech, já jsem si na ně dost zvyknul. No a pak ona jednou zmizela. Nějakou dobu jsem jí hledal, ale nemělo to cenu, alespoň mi zůstal on (ukazuje).

Co Vás přimělo k návratu do České republiky?

Jeden můj známý z toho dětskýho domova mi napsal, že moje oblíbená vychovatelka umřela. Ona jediná na mě byla fakt hodná, tak jsem jí chtěl jít na pohřeb. Tak jsme se vrátili, no a pak už se mi ani nijak nechtělo stopovat zpátky, tak jsme zůstali tu.

V čem se změnil Váš život na ulici od doby, co máte psa?

No, já jsem na ulici bez psa moc dlouho nebyl, takže to nedokážu říct. Ale celkově se s ním cítím super, vždycky jsem hrozně chtěl psa nebo kočku, ale v domově to nešlo. Skoro mi už nebejvá smutno, a když už, tak mě nějak rozesměje. Navíc má moc rád pohyb, tak spolu furt nějak chodíme po městě. Máme spolu oblíbený trasy, na jedný je jeden antikvariát, kde mi dá jeden pán vždycky nákou knížku a na jiný je zase malej rodinnej zverimex, kde zase jemu vždy daj nějaký kachní pařát nebo jinou nechutnost.

Vnímáte změnu v přístupu většinové společnosti k Vám od doby, co máte psa? Pokud ano, co se změnilo?

Stejně jako předtím úplně nemůžu posoudit, ale lidi se ke mně chovají vesměs dobře, jako jo, občas na mě nějaký pubertáci zařvou něco sprostýho, nebo ať si najdu práci, ale jinak moc nic. Když někde sedíme, občas se s náma někdo zastaví, když žebrám, tak taky tak.

Chovají se k Vám od té doby jinak ostatní osoby bez domova?

Asi ne, nebo si toho nevšímám. Lidi, co bydlí v podobných místech, jsou na nás zvyklí a berou nás, od někoho novýho cítím respekt k němu. Ale mi moc novejš lidí stejně nepotkáváme, fakt jsme zvyklí se pohybovat docela ve stejných místech.

Využíváte nabídky sociálních služeb, které jsou osobám bez přístřeší k dispozici? Pokud ano, jakých? Pokud ne, proč ne? Máte nějakou negativní zkušenost?

V létě nevyužívám nic, to nic nepotřebuju. Mívám nárazově brigádu, jednou mě oslovil týpek, že vypadám silně, jestli si nechci přivydělat taháním nějaký hudební techniky a byl v pohodě, a teď se mi ozývá tak dvakrát do měsíce, což mi hodí nějaký základní peníze plus něco vyžebřám. Přespáváme na místě v Šárce⁵⁴, takže se chodíme koupat do Džbánu. Večer, když tam nejsou lidi, tak si tam i přeperu prádlo nebo něco. Horší je to v zimě, to není ani ta práce, tak spíš žebráme. To se chodím sprchovat do Bulhara⁵⁵, párkrát jsem si byl pro nějaký oblečení v Armádě Spásy, nebo párkrát jsem šel na zahřátí na polívku, ale nedělám to rád, protože tam se mnou nemůže a přijde mi to nefér.

Pokud jste musel / byste musel řešit nějakou problematickou situaci s Vaším psem, na koho jste se/byste se obrátil?

Zatím se to nestalo, ale od jedný terénní pracovnice jsem dostal telefon na nějakou pani, co pomáhá, když je nějaký pes nemocnej, tak mam to číslo uložený, ale doufám, že ho nebudu potřebovat.

Jakou pomoc či podporu byste ocenil, ale nejste si vědom, že by byla nějakou institucí nabízena?

Určitě bych fakt ve velký zimě měl rád možnost jít někam přespát i s nim. Jako normální zimní teploty zvládáme v Šárce, ale takový ty extrémý jsou moc, jednou jsem měl takový pocity, že jsem si byl skoro jistej, že už musím umrzat a fakt jsem myslel, že umírám a už se neproberu.

Nenapadlo Vás využití noclehárny, kam mohou také osoby se psy?

No jako po tomhle zážitku jsem o tom přemýšlel, ale on by ode mě nechtěl a myslím, že by to fakt nešlo. Kdyby byli někdy pokoje malý, kam by mohl jeden člověk se svým psem, to by bylo skvělý, to bych zkusil, ale do tohohle se mi jít nechce, fakt si myslím, že by strašně vyváděl, kdyby ho někdo jinej než já měl někam zavírat.

⁵⁴ Přírodní rezervace Divoká Šárka Praha 6

⁵⁵ NADĚJE, Nízkoprahové denní centrum U Bulhara

Kde necháte svého psa v situaci, kdy si neodkladně potřebujete něco zařídit?

Beru ho všude s sebou, když si jdu někam něco koupit nebo zařídit, tak ho nechám venku. Nebojím se, že by ho někdo odvedl, to by se nedal.

Co kdybyste musel neodkladně do nemocnice, kam byste ho odložil tehdy?

Kdybych byl při smyslech, tak bych do nemocnice nešel. A kdybych při nich už nebyl, tak by to bylo asi stejně jedno.

Co je pro Vás na životě na ulici nejtěžší? Dělá soužití se psem tento aspekt snesitelnějším, nebo naopak horším?

Nejtěžší je sehnat peníze a snášet zimu, obojí dělá pes lepším, při žebrání s nim lidi dávají víc, při zimě zahřeje. Ale o to nejde, prostě je nám spolu dobře. Pro mě je na životě nejtěžší samota, ale to není o tom, jestli jste na ulici nebo ne. Lidi prostě jsou sami. A v tom je mi s ním nejlíp, že jsme tu pro sebe.

Co byste dělal odlišně, pokud byste svého psa neměl?

Určitě bych víc chlastal a víc by mi asi všechno bylo jedno. Teď už jsme spolu zvyklí na nějaký svoje věci a sám bych se asi mnohem víc jen flákal a nevěděl, co se sebou.

Co pro Vás Váš pes znamená?

Společník a ochránce.

V čem vidíte Vaše zábrany k žití plnohodnotného života / života, jaký byste chtěl?

Žádný nevidím, máme se dobře. Jasně, že jsou nějaký těžký momenty, v kterých bych byl rád, kdyby bylo něco jinak, ale někdy se zase máme nejlíp, a když se to tak nějak dá dohromady, tak myslím, že si žijeme dobře.

5.3.3 Pan Pavol

Třetím respondentem je pan Pavol, který spolu se svým psem žije na Jižním Městě na Praze 4.

Jak dlouho máte problémy s bydlením?

Už tak okolo dvadsať rokov. Mám trvalé bydlisko na Slovensku a tu som stratil občanku, bez ktorej som si nemohol zažiadať o príspevok v hmotnej núdzi, tak som skončil bez dokladov a bez peňazí na ulici.

Jak jste přišel ke svému psovi?

Mám ho už 12 rokov, od šteňata, priviezol som si ho zo Slovenska so sebou.

V čem se změnil Váš život na ulici od doby, co máte psa?

Ako život je furt rovnaký a ťažký, pes je nejaký rozptýlený, aspoň nie som úplne sám.

Vnímáte změnu v přístupu většinové společnosti k Vám od doby, co máte psa? Pokud ano, co se změnilo?

Áno, ľudia mi chcú viac pomáhať, viac nám dávajú peniaze. Tu už nás ľudia poznajú a nosia aj špeciálne psie jedlo pre neho.

Využíváte nabídky sociálních služeb, které jsou osobám bez přístřeší k dispozici? Pokud ano, jakých? Pokud ne, proč ne? Máte nějakou negativní zkušenost?

Nič nevyužívam a blbé skúsenosti nemám, ale takto je mi dobre. Pomáhajú nám miestni. Aj keď teda raz mi pani z tadial'to dohodla nejakú pracovníčku, ktorá mi pomohla nejak zariadiť doklady. Ale teraz ich aj tak zas nemám, potom mi ich ukradli.

Pokud jste musel / byste musel řešit nějakou problematickou situaci s Vaším psem, na koho jste se/byste se obrátil?

Spýtal by som sa ľudí, vždycky niekto vie, ako niečo vyriešiť.

Jakou pomoc či podporu byste ocenil, ale nejste si vědom, že by byla nějakou institucí nabízena?

Jednu dobu som tu mal celkom problém s policajtmi, mestská časť sa nás snažila zbaviť, to bolo celkom tvrdé. Tak jedínú podporu by som ocenil v niečom takom, keby hájila naše práva proti týmto ľuďom, já nikomu neubližujem tým, že tu cez deň sedím a v noci spím v lese.

Zkusil jste někdy využít služeb noclehárny, kam mohou také osoby se psy?

Nie, spíme na lúke za mestom v takom prístrešku a je nám tam dobre. To by sme sa museli ťahať niekam do centra, a to nechcem.

Kde necháte svého psa v situaci, kdy si neodkladně potřebujete něco zařídit?

Keď je to krátkodobá vec, tak ho buď niekde priviažem, alebo ho nechám u niekoho známeho postrážiť.

Co kdybyste musel neodkladně do nemocnice, kam byste ho odložil tehdy?

Áno, to sa už niekoľko krát stalo, mám blbé zdravie. To sa vždy dostal do útulku. Ale v Troji ma už poznajú, často mi ho vrátia hneď, a ani za to nechcú nič zaplatiť. Ono ako spíme vonku, tak on sa ide napríklad len na chvíľu niekam prejsť a ľudia hneď volajú odchyt.

Co pro Vás bylo na životu na ulici nejtěžší? Dělal soužití se psem tento aspekt snesitelnějším, nebo naopak horším?

Nejhoršie je nemať peniaze a to je so psom horšie, pretože ten ich stojí. Ale ako jasné, zase je s ním človeku lepšie a ako hovoím, ľudia mu aj dávajú viac peňazí.

Co byste dělal odlišně, pokud byste svého psa neměl?

Asi nič, bez psa by som ale nemohol byť kvôli ochrane. Ľudia si na mňa nedovoľujú, keď ho vidia. On je síce už starý, ale to nikto nevie, furt je dosť veľký.

Co pro Vás Váš pes znamená?

Neviem, nejako spolu proste sme, mám ho rád.

V čem vidíte Vaše zábrany k žití plnohodnotného života / života, jaký byste chtěl?

V tom, že žijem na ulici a z tej už ma nikto nedostane.

5.3.4 Pan Vladimír

Respondenta č. 4 pana Vladimíra jsem znala od vidění již delší dobu, je totiž prodejcem Nového Prostoru (záměrně neuvádím přesnou lokalitu, protože to by narušilo anonymitu rozhovoru). Protože jsem ho nechtěla obtěžovat v průběhu jeho pracovního dne, dohodli jsme se, že rozhovor uskutečníme po cestě k němu domů, pojedeme se spolu na druhou stranu Prahy, kde spolu se svým psem bydlí. Stejně jako neuvádím přesnou polohu, kde pan Vladimír Nový Prostor prodává, záměrně se při přepisu rozhovoru vyhýbám použití psiho jména, díky němuž by ho mohl být někým poznán.

Jak dlouho máte problémy s bydlením?

Ted' to konečně vypadá, že jsou problémy u konce, ale nechci to zakřiknout. Předtím jsem byl na ulici asi osm let a poslední tři roky se z toho snažím dostat.

Jak se Vám po takové době podařilo najít v sobě sílu a stávající situaci začít měnit? Co nebo kdo Vám pomohl?

Já jsem měl obrovské štěstí. Přes psa se u mě zastavovalo docela dost lidí, jeden mladý kluk se s námi sprátelil. Začal nám nosit jídlo, občas cigarety, víno. Ty začátky si už tolik nepamatuji, ale vím, že jsem se díky tomu jeho zájmu najednou cítil úplně jinak. Nijak mě nesoudil, nemoralizoval, jenom za mnou chodil. Potom, co jsme se už nějakou dobu znali a věděli jsme toho o sobě celkem dost, se mě zeptal, jestli bych se s ním nechtěl podívat po nějakých možnostech, jak si přivydělat a začít pracovat, jestli bych o to vůbec měl zájem. Nikdy předtím jsem si nemyslel, že bych se zase vrátil do normálního světa mimo ulici, ale tohle přátelství mi bylo natolik příjemné, že jsem nad tím začal uvažovat. Hrozně jsem si užíval, že si s někým můžu normálně povídat. On se zrovna rozešel se svojí velkou láskou, tak mi o tom vyprávěl, povídal mi o svých problémech a obavách, a mě dělalo neuvěřitelně příjemně, že ke mně někdo zase přistupuje jako k sobě rovné osobě, které svěřuje své věci. Tahle změna zapříčinila, že jsem kývl na tu práci. Ukázalo se ale jako obrovsky náročné najít místo, kam bych mohl i se psem, a to jsem dopředu říkal, že bez něj to nejde. Nakonec jsem se dostal do Nového Prostoru, a to bylo moje další velké štěstí.

Jak jste přišel ke svému psovi?

Já jsem nikdy moc neměl rád psy, sám bych si ho nepořídil. Byl to pes pána, který bydlel v jedné kolonii na Hloubětíně nedaleko mě. Najednou tam nebyl a ten pes postupně začal chodit za mnou. Chtěl jsem ho ignorovat, neměl jsem vůbec chuť ho nějak řešit, ale postupně mi ho

začínalo být líto. Hodně jsem se pak vyptával po známých, kde by ten člověk mohl být a dozvěděl jsem se, že měl vážný úraz a musel nastoupit do nemocnice, ale potom už o něm nikdo nic nevěděl. To bylo asi před pěti lety a od té doby jsme spolu.

V čem se změnil Váš život na ulici od doby, co máte psa?

Ze začátku mě docela obtěžovalo, že mu musím shánět jídlo. Sám jsem docela dost pil a zase tolik nejedl. To se v průběhu začalo trochu měnit, jak jsem sháněl jídlo jemu, tak sám jsem taky víc jedl. Chodili jsme vybírat popelnice za jedním supermarketem, kde vyhazovali skvělé potraviny. Po letech jsem měl banán nebo hroznové víno, to byl pro mě neuvěřitelný zážitek. Taky jsem se přes jiné lidi se psy dozvěděl o veterinárních akcích, co se konaly v Naději, tak jsme tam šli, a všechny tyto mini kroky mě postupně trochu nutily se víc starat o věci a méně pít, to byla asi ta největší změna.

Vnímáte změnu v přístupu většinové společnosti k Vám od doby, co máte psa? Pokud ano, co se změnilo?

Když jsem žebral, tak to byl obrovský rozdíl, lidé jsou daleko štedřejší, chtějí přispět spíš na psa než na vás. Teď při prodávání to vidím také, lidi si ode mě časopis kupují často, ale dneska si myslím, že je to tak z půlky způsobeno mým psem a z půlky tím, že se usmívám a už jsem docela fajn (směje se).

To můžu potvrdit, přesně tyhle dvě půlky jsem cítila, když jsem se Vás rozhodla oslovit! A co ostatní osoby bez domova, ty se k Vám chovají jinak od doby, co máte svého psa?

To mi nepřijde, možná spíš jen v tom, že i mezi bezdomovci funguje jakási psí komunita, a lidi, kteří mají psa se častěji jen tak navzájem dají do řeči, i když se neznají.

Využíváte nabídky sociálních služeb, které jsou osobám bez přístřeší k dispozici? Pokud ano, jakých? Pokud ne, proč ne? Máte nějakou negativní zkušenost?

Těch jsem využíval dřív, ale se psem to nejde. Tedy ty lidské nejdou, ale chodil jsem s ním jednou za půl roku na očkování a odčervení. A poté jsem vlastně využíval sociálního poradenství v Novém Prostoru, to mi obrovsky pomohlo v řešení bytové situace.

Pokud jste musel/byste musel řešit nějakou problematickou situaci s Vaším psem, na koho jste se / byste se obrátil?

Určitě na pracovníky v Novém Prostoru, aby mi poradili, kam se mám dál obrátit.

Jakou pomoc či podporu byste ocenil, ale nejste si vědom, že by byla nějakou institucí nabízena?

Pro mě byla nejhorší skutečnost, že pokud mám psa, tak neexistuje nic mezi ulicí a bytem. Už nějakou dobu jsem vydělával a mohl bych si dovolit bydlení v azylovém domě, ale jeho služeb se psem využívat nejde. Pracovníci v Novém Prostoru nám až teď nedávno pomohli najít finančně přijatelný byt, ale bez jejich pomoci by bylo bez šance něco takového sehnat. To samo o sobě je pro bezdomovce se psy obrovsky demotivující.

Zkusil jste někdy využít služeb noclehárny, kam mohou také osoby se psy?

Dřív jsem přespával na Hermesu⁵⁶, a když jsem to tam viděl, tak si myslím, že noclehárna se psy nemůže fungovat. Psi bezdomovců mají ještě zesílené ochranné pudry, takže si myslím, že kdyby se jich setkalo několik na jednom místě, byl by problém. Navíc si neumím představit, že když jsou zvyklí spát po boku svého pána, tak by v kotcích nijak nevyli a tak.

Kde necháte svého psa v situaci, kdy si neodkladně potřebujete něco zařídit?

Snažím se ho brát všude sebou, ale od nového měsíce bychom se měli přestěhovat do toho nového bytu, tak bych ho mohl nechat tam, ale to bych udělal jenom kdyby bylo nejhorší, myslím, že minimálně nějakou dobu, než si tam zvykne jako doma, by z toho mohl mít trauma.

Co kdybyste musel neodkladně do nemocnice, kam byste ho odložil tehdy?

Poradil bych se s lidmi v Novém Prostoru, při nejhorším bych ho zkusil dočasně umístit do útulku, ale to nevím, jestli jde.

Co pro Vás bylo na životě na ulici nejtěžší? Dělalo soužití se psem tento aspekt snesitelnějším, nebo naopak horším?

Už ani nevím, já jsem byl dost rezignovaný. Nejhorší asi bylo, když přšelo a byla zima zároveň. To se nedá zahřát. A se psem to bylo ještě horší, protože jsem se v takových chvílích bál, aby neprochladl, a když se třásl, tak mi bylo hrozně úzko, že se o něj neumím líp postarat. Takových situací naštěstí nebylo tolik a vždy jsme je nějak zvládli.

Co byste dělal odlišně, pokud byste svého psa neměl?

Možná bych se vůbec nedostal tam, kde jsem teď. Ale tak nechci přemýšlet, je to tak, jak to mělo být.

⁵⁶ Noclehárna pro osoby bez přístřeší – loď Hermes

Co pro Vás Váš pes znamená?

Je to něco jako můj bratr. Občas mě štve, ale nedokážu si představit, že bychom nebyli spolu.

V čem vidíte Vaše zábrany k žití plnohodnotného života/ života, jaký byste chtěl?

Dlouhou dobu jsem si teď přál najít si to bydlení, to se konečně podařilo, takže zábrany nevidím.

Jen se trochu bojím, aby se zase něco nepokazilo.

5.3.5 Pan Petr

Pátý respondent pan Petr přespává se svou ženou Bárou nedaleko stanice metra Vltavská. V blízkosti této zastávky spolu s jinými osobami bez domova často vysedává. Na první pohled se ale odlišuje upravenějším zevnějškem a poměrně způsobným projevem.

Jak dlouho máte problémy s bydlením?

Od roku 2017, to jsem přišel o práci.

Smím se zeptat, co se stalo? Pouhá ztráta zaměstnání Vás dostala na ulici?

Měl jsem strašně stresující zaměstnání, díky kterému jsem se taky hodně odcizil se svojí ženou. Kolem toho vyhazovu jsme se strašně hádali a ona ode mě odešla. Všechno se to nějak sesypalo, já jsem nebyl schopen si najít něco jiného a splácet hypotéku, co jsme spolu měli. Tak přišla exekuce, rozvod, stěhování. Šlo to strašně rychle, už si to ani pořádně nepamatuju.

Jak jste přišel ke svému psovi?

Bára byla náš pes celou dobu. Žena jí tolerovala, ale já jsem byl ten, kdo si chtěl pořídit psa v první řadě. Takže když jsme šli pak od sebe, zůstala se mnou a je se mnou až do teď.

V čem si myslíte, že je jiný život na ulici, když má člověk psa?

V něčem je to snazší, hlavně asi na psychiku, bych řekl. V něčem ale zase těžší, člověk musí zařizovat mnohem víc věcí, když chce mít psa v pořádku a zdravého.

Máte pocit, že se většinová společnost chová jinak k osobám bez domova, kteří mají psy?

To určitě ano, Češi jsou pejskaři, to se ví. Spousta lidí bezdomovci pohrdá, ale je vidět, že když pozorují, že se chovají hezky ke svým psům, tak jim jakoby odpustí a nějak je vezmou na milost.

Využíváte nabídky sociálních služeb, které jsou osobám bez přístřeší k dispozici? Pokud ano, jakých? Pokud ne, proč ne? Máte nějakou negativní zkušenost?

Ob den se chodím sprchovat do Bolzanovy⁵⁷ u Hlavního nádraží a taky tam využívám možnosti získat nové oblečení, když už mi něco vážně odchází. Jídlo nám obstarávám sám a ani žádné spací služby nevyužíváme. Když jsem se dostal na ulici, tak jsem je využívat chtěl, ale to bych se musel vzdát Báry, a to pro mě nepřicházelo v úvahu. Tehdy jsem vlastně do Bolzanovy chodil i k paní psycholožce, ta mi docela pomohla.

⁵⁷ NADĚJE, Nizkoprahové denní centrum U Bulhara

Pokud jste musel / byste musel řešit nějakou problematickou situaci s Vaším psem, na koho jste se/byste se obrátil?

Celé roky, ještě i s bývalou kočkou, jsme chodili k jednomu moc milému veterináři. Někakou dobu potom, co jsme se dostali na ulici, měla Bára zánět, nebo tehdy jsem nevěděl, že je to zánět, ale očividně nebylo něco v pořádku. Vůbec jsem nevěděl, co dělat, tak jsem jel k tomu veterináři, kam jsme chodili dřív. Zvládl jsem něco nažebnat, ale nebylo to moc. Když jsem tomu doktorovi vylíčil situaci, že nevím, co si počít a potřebuju s Bárou pomoc, ošetřil jí a nenechal si zaplatit ani to málo, co jsem měl. Od té doby k němu chodíme jednou za rok na preventivní kontrolu a odčervení. Nikdy nic nechce, je na nás moc hodný. Takže bych se určitě obrátil na něj.

Jakou pomoc či podporu byste ocenil, ale nejste si vědom, že by byla nějakou institucí nabízena?

Myslím si, že pomoc, která chybí, jsou nějaká pobytová zařízení, něco mezi noclehárnou a normálním bytem. Když jsem se musel odstěhovat, měl jsem ještě nějaké peníze na to, abych si dovolil nějakou střední cestu, ale protože do azylového domu nemůže člověk se psem, šel jsem rovnou na ulici.

Zkusil jste někdy využít služeb noclehárny, kam mohou také osoby se psy?

To jsme nikdy nezkusili, nebyl jsem nikdy ani v normální noclehárně. Jsme s Bárou zvyklí spolu spát každou noc, nedokážu si představit, jak by reagovala, kdybych to chtěl nějak měnit a někam jí beze mě zavírat.

Kde necháte svého psa v situaci, kdy si neodkladně potřebujete něco zařídit?

Jednou jsem měl problémy se zuby, chodil jsem za lékařem, co docházel do Bolzanky. Báru jsem nechal normálně uvázanou před budovou, jak tam chodíme často, jsou tam na ní zvyklí, a ani ona nevypadala rozrušeně z toho, že jsem tam byl déle, než když se tam chodím jen mýt. Jinak nevím, kam bych ji s sebou nevzal, nic nezařizuji.

Co je pro Vás na životě na ulici nejtěžší? Dělá soužití se psem tento aspekt snesitelnějším, nebo naopak horším?

V jeden moment se mi rozpadlo úplně všechno a najednou jsem neměl nic. To období mám jako kdyby v mlze, moc si to už nevybavuji, hlava mi to vytěsnila. Nejhorší bylo ale to, že jak jsem se najednou propadl úplně ve všem, nedokázal jsem se ničeho zachytit. To, že jsem měl

Báru mi určitě pomohlo v tom, že jsem se nemohl jenom zpít do němoty, což jsem vážně chtěl, cítil jsem povinnost držet se v chodu kvůli ní.

Co byste dělal odlišně, pokud byste svého psa neměl?

Jak říkám, to bych se už určitě upil, jednu dobu jsem k tomu měl dost blízko. Ale taky bych tehdy šel bydlet do toho azylového domu, takže kdo ví, jestli by to pro mě vlastně nebylo lepší.

Co pro Vás Váš pes znamená?

Je to jediná rodina, která mi zbyla, spolu s tím veterinářem jediné pojítka k minulému životu.

V čem vidíte Vaše zábrany k žití plnohodnotného života / života, jaký byste chtěl?

Ve své pohodlnosti, myslím, že bych se dokázal z ulice dostat, ale vlastně si už nejsem jistý, jestli o to stojím, jestli by mi to stálo za tu námahu.

5.3.6 Pan Milan

Šestým dotazovaným byl pan Milan, kterého jsem oslovila nedaleko Štefánikova mostu na Praze 1.

Jak dlouho žijete na ulici?

Od 2003, to mě rodina vykopla.

Mohla bych se zeptat, co se stalo?

Trochu jsem pil a oni z toho byli úplně hysterický. Prostě jsem se párkrát vrátil pozdě z hospody a manželka mě vyhodila. Nedovolovala mi ani, abych viděl děti, zařídila nějaký zákaz styku, tak jsem se na ně na všechny vysral.

Jak jste přišel ke svému psovi / jak jste se našli / dostal jste ho od někoho?

Několik let zpátky mě zkusili nějaký hajzlové zapálit, zapálili stan, v kterém jsem spával, tak jsem chtěl někoho, aby mě chránil. Ptal jsem se mezi lidma, chtěl jsem, aby byl co největší. Chtěl jsem ovčáka, ale vlčák je taky dobrej.

V čem se změnil Váš život na ulici od doby, co máte psa?

Cejtim se s ním bezpečnějc, snažim se ho cvičit, aby byl fakt hlídací. Je trochu blbej, ale docela poslouchá.

Vnímáte změnu v přístupu většinové společnosti k Vám od doby, co máte psa? Pokud ano, co se změnilo?

Jako možná dávaj víc peněz, ale jinak jsou furt stejný. Prostě lidi, jen všude spěchaj a dělaj, jak jsou důležitý, i když nejsou.

Chovají se k Vám od té doby jinak ostatní osoby bez domova?

Lidi, co mě neznaj, maj proto ke mně větší respekt; ty, co mě znaj, se chovaj stejně, občas se s ním (ukazuje na psa) o něco podělej, když na nich žebře. – To je vlastně vtipný říct, že někdo žebře na žebřácích. Zvířata jsou strašně závislý.

Využíváte nabídky sociálních služeb, které jsou osobám bez přístřeší k dispozici? Pokud ano, jakých? Pokud ne, proč ne? Máte nějakou negativní zkušenost?

Ne, nic takovýho, to vůbec nechci. Jenom tam člověka souděj a dívaj se na něj blbě. Já si všechno zařizuju sám, nic od nich nechci.

Pokud jste musel / byste musel řešit nějakou problematickou situaci s Vaším psem, na koho jste se / byste se obrátil?

Co tím myslíte?

Na koho byste se obrátil, kdyby Váš pes onemocněl, utrpěl nějaký úraz?

To nevím, vyžebrał bych mu na nějaký léky a šel do lékárny pro něco. Nevím, o tom jsem nepřemýšlel, kdyžtak bych se pak s někým poradil.

Jakou pomoc či podporu byste ocenil, ale nejste si vědom, že by byla nějakou institucí nabízena?

Jak jsem říkal, ať si každý hledí svého, já od nikoho nic nechci a nechci ani nic dělat pro nikoho.

Kde necháte svého psa v situaci, kdy si neodkladně potřebujete něco zařídit?

Bud' ho někde uvážu, nebo ho pohlídaj známí.

Nenapadlo Vás někdy ve velké zimě využít služeb noclehárny s Vaším psem?

Parkrát jsem spal na Hermesu, když byla fakt zima, jeho (ukazuje na psa) jsem nechal uvázanýho u známých, co tam nechoděj nikdy. A ta se psama je jenom v Michli ne? Tam bych kvůli tomu fakt nejel.

Co je pro Vás na životě na ulici nejtěžší? Dělá soužití se psem tento aspekt snesitelnějším, nebo naopak horším?

To, že člověk nemá nikdy klid. Furt něco shání. Nejdřív prachy, pak co si za ně koupí, a furt dokola. To pes dělá horším, protože pro něj ještě musím řešit jídlo.

V čem vidíte Vaše zábrany k žití plnohodnotného života / života, jaký byste chtěl?

To, v čem žijem je jedna velká zábrana, v tom se nedá žít, nebo rozhodně ne, jak říkáte, plnohodnotně. Prostě to ňák přežít. Jako největší zábrana jsou ale určitě peníze, kdyby jich bylo dost, tak by to asi bylo lepší všechno.

Co byste dělal odlišně, pokud byste svého psa neměl?

Asi nic.

Co pro Vás Váš pes znamená?

Na to nevím, co odpovědět. Je to prostě pes.

5.3.7 Paní Anna

Respondentku paní Annu jsem s jejím psem potkala na Karlově náměstí. S jejím oslovením jsem měla trochu problém, protože jsem si zprvu nebyla úplně jista, zda se jedná skutečně o osobu bez přístřeší. Navázala jsem s ní nejprve nezávazný rozhovor a až poté ji požádala, zda bych ji mohla zahrnout do svého výzkumného šetření. Paní Anna uvedla, že je jí 62 let.

Jak dlouho máte problémy s bydlením?

Přibližně deset let, ale špatně se mi o tom drží přehled, už mi to všechno trochu splývá.

Mohla bych se zeptat, co se stalo?

Měla jsem špatnou kyčel a bylo potřeba mi ji nahradit umělou. Po operaci jsem byla dost dlouho v rekonvalescenci, nehojilo se mi to správně. Sice jsem byla na neschopence, ale mezi tím mě neoficiálně nahradili někým jiným a ihned po ukončení neschopenky, jsem byla propuštěna. I když už jsem potom byla práce schopná, měla jsem neustále bolesti, špatné nálady a jinou práci jsem nenašla, nikde mě nechtěli. Vlastně se jim ani nedivím. Chodila jsem chvíli uklízet do jedné firmy, ale to jsem fyzicky nevydržela dlouho. Neměla jsem žádné úspory a dceru jsem nechtěla obtěžovat, už dvacet let žije v Austrálii, takže se téměř nevidáme. Občas se domluvíme, že si zavoláme a na svátky si posíláme přání.

Pokud Vám ale posílá přání, tak nyní už ví, že jste bez domova?

Ne, neví, styděla jsem se jí to přiznat. Ona ty dopisy posílá na mou starou adresu, ale protože tam už nikdo toho jména nebydlí, vždy se to dostane na tamní nástěnku. Jedna sousedka mi pak vždycky pošle SMS, že tam něco mám a já se pro to zastavím.

Jak jste přišla ke svému psovi/ jak jste se našli/ dostala jste ho od někoho?

Po tom, co jsem musela opustit svůj byt, jsem ještě nějakou dobu bydlela na ubytovně. Už tam jsem se hodně bála, a když to začalo jít úplně do kytek a já jsem si už nemohla dovolit ani tu ubytovnu, začala jsem obcházet lidi na ulici a prostě se jich ptala, odkud mají psa. Dostala jsem pár typů, ale než jsem je stihla nějak obejít, jsem potkala jednoho kluka, který byl zrovna dost opilý a neurvalý, zaburácel na mě, ať si vezmu jeho, nadával mu a říkal, že ho nechce. Byla to hodně nepříjemná situace, než jsem se rozkoukala, utekl a mě ten jeho pes zůstal. Dlouho jsem nevěděla, jak mu říkat, a pak až časem, když jsem na něj musela nějak volat, jsem ho pojmenovala Alan, po Delonovi.

V čem se změnil Váš život na ulici od doby, co máte psa?

I když jsem ještě bydlela v bytě, přišla jsem si furt dost sama, nebo dělalo mi radost si volat s dcerou, někdy volala i s videem, a ukazovala mi vnučku, ale jinak a krom pár milých kolegů v práci, jsem nikoho neměla, takže jsem byla někdy smutná. Nebo já jsem si nikdy nestěžovala, ale od té doby, co jsem si pořídila Alana, jsem si sama nikdy nepřipadala. Když umřel, hned jsem si pořídila nového pejska, ale taky mu říkám Alan.

Vnímáte změnu v přístupu většinové společnosti k Vám od doby, co máte psa? Pokud ano, co se změnilo?

Nevnímám. Myslím, že je to stejné jako bylo vždy, jsou lidé hodní a lidé zlí, takže je normální, že potkávám oba typy a nemyslím, že se to psem nějak mění.

Chovají se k Vám od té doby jinak ostatní osoby bez domova?

To je stejné, jako jsem říkala. Jsou bezdomovci, s kterými jsme na sebe hodní, kvůli pejskům se na sebe začneme usmívat a pak se třeba dáme i do řeči, a pak jsou bezdomovci, co mi třeba řeknou „táhni s tím čoklem“.

Využíváte nabídky sociálních služeb, které jsou osobám bez přístřeší k dispozici? Pokud ano, jakých? Pokud ne, proč ne? Máte nějakou negativní zkušenost?

Ano, využívám. Dříve jsem chodila do nízkoprahového centra Naděje, ale tam chodí hrozně moc lidí, tak jsem začala chodit raději do Žitné. Tam je to moc příjemné, s pár ženami jsem se tam i trochu spřátelila. Je tam i jedna moc milá sociální pracovnice, několikrát mi pomohla. Taky vždy docházíme, když se někde koná nějaká veterinární akce.

Jakou pomoc či podporu byste ocenila, ale nejste si vědoma, že by byla nějakou institucí nabízena?

Já nevím, teď mě asi nic nenapadá.

Pokud jste musel / byste musel řešit nějakou problematickou situaci s Vaším psem, na koho jste se / byste se obrátil?

Řešila jsem, když umřel můj předchozí Alanek, nevěděla jsem, co dělat, nechtěla jsem ho jen tak někde nechat. Volala jsem do Žitné, ty mě propojili s nějakou paní, co pomáhá pejskům a ta zařídila převoz i zpopelnění. Moc si to už nepamatuji, jak jsem byla mimo sebe. Jsem jí moc vděčná. Alan teď je snad zdravý, pravidelně s ním chodím na preventivní prohlídky a snažím se mu shánět i nějaké psí vitamíny.

Kde necháte svého psa v situaci, kdy si neodkladně potřebujete něco zařídit?

Dřív jsem s tímto měla problém, to máte pravdu. Nebylo mi příjemné Alana jen tak někde nechávat uvázaného, bála jsem se, aby se mi někam nezatoulal. Ted' už je ta situace lepší, našetřila jsem si a nechala mu ve zverimexu udělat známku s mým telefonním číslem, takže ted' už se nebojím, je jasné, že někomu patří. Navíc jsem si našla jednu kamarádku z Žitné, ta má taky pejska, někdy spolu trávíme čas... a když jsem musela jednou do nemocnice, dva dny mi Alana pohlídala. Tím mi moc pomohla, jinak bych tam asi nenastoupila, za to jsem jí moc vděčná.

Co je pro Vás na životu na ulici nejtěžší? Dělá soužití se psem tento aspekt snesitelnějším, nebo naopak horším?

Nejtěžší pro mě byla situace, když jsme měli s Alanem oba blechy. Stalo se to dokonce víckrát. To pro mě byla ohromná bezmoc, zvlášť když si pravidelně chodím prát, dodržuju základní hygienu, Alana koupu nebo kartáčkuju, snažím se, abychom nikdy nebyli cítit nebo nevypadali špinavě. Tohle se ale bohužel v tomhle prostředí někdy stane, i když si dáváte pozor. To se cítím hrozně fyzicky i psychicky. A pejsek tuto situaci dělá horší, je těžší se toho zbavit, a zároveň psi jsou na blechy náchylní.

V čem vidíte Vaše zábrany k žití plnohodnotného života / života, jaký byste si přála?

Největší mou zábranou je, že se bojím, že do své smrti už nikdy neuvidím dceru, ani vnučku. Za nimi do Sidney nepoletím a ony sem asi také ne. A i kdyby sem chtěly přijet, řekla bych, ať nejezdí, když bych je ani nemohla nijak pohostit, nebo nikam pozvat.

Co byste dělala odlišně, pokud byste svého psa neměla?

Já bych bez pejska už žít nedokázala, byla bych bez něj ztracená.

Co pro Vás Váš pes znamená?

Je to můj životní part'ák, s kterým ale skutečně platí „dokud nás smrt nerozdělí“.

5.4 Rozhovory s osobnostmi z relevantních oborů

5.4.1 Bronislav Mazáč, zástupce vedoucího trojského a měcholupského útulku⁵⁸

Vzhledem k aktuální epidemiologické situaci spojené s šířením viru COVID-19, bylo výzkumné šetření s panem Mazáčem realizováno formou online strukturovaného rozhovoru. Nebylo tedy v průběhu rozhovoru možné předem připravené otázky nijak upravovat či upřesňovat.

Jaké jsou Vaše zkušenosti s osobami bez domova mající psa?

Vztah bezdomovec a jeho pes, jejich vzájemná symbióza, je na velmi rozsáhlé pojednání v oblasti psychologie a sociologie. Ti dva se celý den vidět nemusí, ale nedej bože, abyste na jednoho či druhého „sáhla“. Pro nás, kteří mají „vše“, je jejich vzájemné pouto mnohdy nepochopitelné. Naše zkušenosti s bezdomovci jsou spíše negativní, vzhledem k tomu, že jejich vystupování je většinou vulgární, o zápachu a špíně nemluvě. V drtivé většině případů si však dokáží zajistit tolik, aby si za poplatek psa vyzvedli zpět.

Pokud se psi těchto osob dostávají do útulků, v jakém bývají stavu?

Psi od bezdomovců nelze v drtivé většině případů považovat za týrané, co se stravy a napájení týká. Výživový stav je většinou na dobré úrovni. Jiná otázka je zoohygiena, kdy jsou zvířata znečištěná a napadená parazity. Setkáváme se však s případy, že bezdomovci využívají akcí úřadů či neziskovek a svá zvířata nechávají vakcinovat a ošetřovat proti parazitům. Náš přístup k těmto psům musí být velice opatrný, neboť tato zvířata důvěřují jen své smečce a musí se k nim najít cestička.

V případech, kdy je evidentní, že se osoba bez domova nechová ke svému psovi správně, je v kompetencích útulku (policie) bezdomovci zvíře odebrat?

Nikdo nemá právo jinému cokoli odebírat, zabavovat jinak, než povoluje zákon. Tedy PČR⁵⁹, Městská či Obecní policie, útulky, různé neziskovky k tomu oprávnění nejsou. Postup je takový, že občan uvidí, jak někdo psovi ubližuje nebo jej má na řetězu na dvorku bez vody ve výkalech. Oznámí to na PČR, MP, OOOZ⁶⁰, kteří místo „zajistí“. K tomu si přizvou inspektora veterinární správy, který jediný může potvrdit, že zvíře je a jakým způsobem týrané. Jakýkoliv

⁵⁸ Útulky pro opuštěná zvířata Městské policie Praha

⁵⁹ PČR – Policie České republiky

⁶⁰ MP – Městská policie, OOOZ – orgány ochrany zvířat

veterinář k tomu není oprávněný, vyjadřuje jen osobní názor bez právní hodnoty. S inspektorem se na místo dostaví za správní orgán obce s rozšířenou působností úředník, jenž jediný věc může řešit, zvíře odebrat dočasně či je nechat propadnout státu. Pokud je zvíře z místa odebráno, pak úředník rozhodne, kam jej umístí k zajištění náhradní péče. Jestli si uzavře smlouvu s osobou fyzickou či je svěří do nějakého útulku, je to na něm. Věc s chovatelem řeší jako přestupek či jiný správní delikt. Pokud bylo týrání inspektorem VS⁶¹ označeno za zvlášť závažné, pak úředník předá věc PČR, která koná v řízen trestním.

Jaký je dle Vás nejproblematictější faktor v soužití bezdomovců se psy?

Nedostatečná širší socializace, zajištění veterinární péče a zoohygiena.

Pokud by se pes osoby bez domova dostal do útulku, nicméně daná osoba by měla zájem si ho osvojit zpátky, musí splnit stejné adopční požadavky jako jakýkoliv jiný zájemce o adopci? Stává se to?

Bezdomovec je pořád zákonným majitelem zvířete, jeho chovatelem, takže my mu psa proti úhradě nákladů vrátíme. Pokud si psa nevyzvedne do 4 měsíců od příjmu zvířete a tím i vyhlášení jeho nálezu, pak zvíře jako nález propadá a my s ním můžeme volně nakládat. Majitel zvířete si je neosvojuje, to činí případný nový majitel.

Přestože hlavním způsobem osvojování psů bezdomovci bývá předávání si štěňat z bezdomovecké komunity mezi sebou, několik pramenů uvádí, že jsou i tací, co si jdou cíleně pro psa do útulku. Z hlediska toho, že se snažíte psy umisťovat do zodpovědných rukou, jak byste postupovali, pokud by osoba bez domova měla zájem o adopci a splnila veškeré adopční požadavky? Nebránili byste nijak osobě k osvojení psa? Existují v takových případech speciální postupy/pravidla?

U nás jsme tuto praxi nezaznamenali. Zvířata nemusíme vydat každému, kdo si přijde. Sami rozhodneme o tom, jestli dotyčný splňuje dostatečně chovatelské záruky se o zvíře postarat. Tzn. vyzvíme, jaké podmínky chovu pro zvíře má, jaký prostor, kolik času s ním je přítomen a hlavně, jestli má nějaké zkušenosti. Pokud se nám na zájemci o zvíře něco nezdá, nevydáme mu jej. Obecné podmínky pro adopci psa jsou: min. 18 let, způsobilost k právním úkonům, platný OP, platný trvalý pobyt (ne úřední adresa), cizinci jen s trvalým pobytem v ČR.

⁶¹ VS – veterinární správa

Napadá Vás něco / nějaká doposud nefungující sociální služba, kterou by výrazně přispěla ke zlepšení situace psů, jenž žijí s bezdomovci na ulici?

Zákonů a nařízení máme dost a docela dobrých. Stačí je jen dodržovat a kontrolovat. Není třeba vytvářet nějaké jiné služby či složky na „něco“. Je to jen v lidech samotných.

5.4.2 Hana Štěpánová, sociální pracovnice pro azylový dům sv. Terezie, Diakonie Českobratrské církve evangelické

Schůzka s paní Štěpánovou probíhala v centru sv. Terezie v pražském Karlíně, kde na adrese Pernerova 20 funguje nízkoprahové centrum pro lidi bez domova, noclehárna a azylový dům. Má respondentka sdílí kancelář se dvěma dalšími sociálními pracovníci, které se v průběhu rozhovoru občas také zapojily a k některé diskutované otázce připojily také svou zkušenost.

Jaké jsou Vaše zkušenosti s osobami bez domova se psy?

Převážně pozitivní. Nedochází sem nikdo, kdo by měl problém s plněním základních pravidel. Pes nemůže se svým pánem navštívit nízkoprah, ale není problém ho nechat přivázaného na našem dvorečku. Jednou se stalo, že tu v jednu chvíli byli čtyři psi zároveň, mezi nimi i větší plemena, a začali dost vyvádět. V takové situaci jsme prostě vyzvaly jejich majitele, aby je zklidnili, tři klienti uposlechli, jeden musel odejít. Lidé, co sem chodí pravidelně, mají většinou menší pejsky, kteří jsou dobře socializovaní. Samozřejmě, že to neplatí plošně, ale máme zkušenosti, že naši klienti se svými psy zachází velmi zodpovědně. Účastní se s nimi veterinárních akcí a psi mnohdy působí v lepším stavu než samotné osoby.

Jaké problémy nejčastěji tato skupina řeší?

Rozhodně problémy materiální.

Jaké služby této skupině poskytujete?

Pro bezdomovce v tomto objektu funguje nízkoprahové centrum, noclehárna a azylový dům, zvlášť pro ženy a zvlášť pro muže. Bezdomovci se psy o noclehárnu a azylový dům nemají zájem, chodívají sem do nízkoprahu. Platí to, co už jsem říkala, že psi nechají na dvorečku a pak se jdou najíst, nebo osprchovat. Jak potravinová služba, tak hygienická jsou za minimální poplatky. Zároveň když to zrovna aktuální situace umožní, rozdáváme i potravinové balíčky, nebo zprostředkováváme ošacení v charitativním šatníku. O psy se nijak nestaráme, na to nemáme kapacitu, ani k tomu nejsme uzpůsobení, ale samozřejmě v případě potíží klientovi se psem pomůžeme, odkážeme ho na nějaké příslušné místo.

Jaký je dle Vás nejproblematictější faktor v soužití bezdomovců se psy?

HŠ: To asi nedokážu úplně říct, žádný mě nenapadá. Jsou bezdomovci, co si pořizují psy jen kvůli ochraně a ne, že by na ně museli být nutně zlí, ale berou to asi spíš tak nějak pragmaticky, takových bych ale řekla, že je třeba 40%. Zbylých 60% jsou ale bezdomovci, pro které je pes rodina, je pro ně vším, a takoví lidé by pro ně udělali cokoli.

Kolegyně 1: Jednou se stalo, že sem přišel pán se psem a prosil nás, jestli bychom neměli pro jeho psa nějaké jídlo a vitamíny. Zrovna jsme měli, tak jsme mu je dali a ptali jsme se, jestli můžeme i nějak pomoci jemu, bylo to v zimě, tak jestli něco nepotřebuje i kvůli horšícímu se počasí, ale on pro sebe nic nechtěl. Myslím si, že většina bezdomovců má se svými psama pouto, co si my neumíme představit, a to jsem sama velká pejskařka. Myslím si, že mnohdy těm lidem psi dají nějaký směr a smysl, což naopak jim může problémy spíš vyřešit.

Kolegyně 2: Tak nejproblematictější určitě bude, že musí žít další krk.

HŠ: No, to je zase ta materiální stránka. Ještě pro ty zodpovědnější bude samozřejmě problematičtější se starat o psi zdravotní stav, docházet na očkování a tak. Ale to přirozeně vyplývá ze starání se o někoho, víc povinností.

Napadá Vás něco / nějaká doposud nefungující služba, která by výrazně přispěla ke zlepšení situace bezdomovců se psy?

HŠ: Asi moc nic, myslím, že síť služeb pro bezdomovce je docela celistvá. Tak jediné, co mě asi napadá je, že by bylo skvělé zřídit potravinovou banku pro psy.

Kolegyně 2: Ona si hlavně spousta bezdomovců pořizuje nebo půjčuje psy jenom na žebrání, a pak si za ty peníze koupí alkohol a bůh ví, co, kdyby existovala banka pro psy, tak to by jim prostě dali. Navíc by určitě nebyl problém najít společnosti, co by do takovýho projektu šly.

Kolegyně 1: No mě napadá, že spíš než pro osoby bez domova se psy, chybí služba pro osoby ohrožené bezdomovectvím se psy. Pro spoustu lidí je pes člen rodiny a zažila jsem situaci, kdy pán přišel o práci i bydlení, ale ještě by nějak zvládl poplatit azylový dům, ale musel by se vzdát psa, což nechtěl, takže skončil na ulici. Nebo sem docházel pán, který chtěl nastoupit na léčení se závislostí na alkoholu, ale neudělal to, protože neměl psa kam dočasně dát.

Stále platí, že mnoho bezdomovců se psy, kvůli tomu, že nemají zvíře kde odložit, nevyužívají služeb nocleháren, nevyhledají včas lékařskou pomoc, nebo rezignují na nějaké jiné stěžejní pochůzky. Jak by se dle vás dala taková situace řešit? Myslíte, že by pomohlo otevření nějaké služby, kde by bylo možné krátkodobě a bezpečně zanechání psa?

HŠ: Já si myslím, že určitě ne. Toho by podle mě nevyužívali. Mimo jiné většina z nich nemá problém psa někde na chvíli uvázat, když je to třeba. Oni jsou sice bez domova, ale bydlí v nějakých improvizovaných přístřešcích, kde by podle mě psa klidně nechali. Taky často bydlí v komunitách, a kdyžtak by jim ho tam někdo pohlídal.

Kolegyně 1: Já si taky nemyslím, že by o takovou službu byl zájem. Pokud se nepletu, tak už funguje noclehárna, před kterou jsou k dispozici kotce, a moc bezdomovců se psem tam nechodí.

Není to ale do značné míry jen o návyku? Přičemž nestačí takovou službu pouze otevřít, ale také s cílovou skupinou nějak pracovat, ukázat jim, že je stávající organizace zařízení pro ně a jejich psy bezpečná?

To je možná pravda, ale nedokážu si představit, kdo by na to měl mít kapacitu. Asi by to šlo propojit s terénní prací, jen by tomu ti pracovníci museli věřit, což nevím, jestli se děje.

5.5 Diskuse výsledků

Výzkumné šetření bylo realizováno s cílem co možná nejlepšího pochopení životních postojů respondentů a zmapování jejich strastí, zábran a limitů k žití plnohodnotného života. „*Snad ani není potřeba zmiňovat, že postoj společnosti k bezdomovcům je spíše negativní, tak jako ke všemu, co se vymyká její zkušenosti, jejímu chápání.*“⁶² Mnohé participanty většinové společnosti by jistě překvapilo, že na základě výzkumu lze potvrdit domněnku z teoretické části, že aspekt sociálního vyloučení je jedním z atributů, jenž osoby bez domova se psy trápí nejvíce a zároveň jej vnímají jako markantní z hlediska sebehodnocení a svého psychického stavu. Z odpovědí hned čtyř respondentů vyplývá, že se jich stigmatizace hluboce dotýká a je pro ně určující zábranou z hlediska možných snah o resocializaci. Osoby bez domova se psy si jsou plně vědomy toho, že jsou k nim kolemjdoucí a lidé z okolí přívětivější nikoli kvůli nim samým, nýbrž kvůli tomu, že jsou doprovázeni psy. Z tří rozhovorů je zřejmé, že dotazovaným chybí elementární lidský kontakt, přičemž třebaže se jim dostává základní komunikace, je soustředěná pouze kolem diskutování či řešení bezdomovecké otázky, což osoby bez domova stále staví do role jakýchsi pacientů, přestože by evidentně i navzdory svému stavu měly zájem o pohovoření nad běžnými trivialitami. Pokud mají osoby bez domova zájem o rozebírání své stávající situace s cílem naleznutí konstruktivních řešení, existuje možnost využití služeb sociálního poradenství. S tímto typem služeb mají dle výzkumu zkušenost pouze dva respondenti, což mimo jiné i volně opisuje výsledky výzkumu skutečnosti, kolika respondentům jejich aktuální situace vyhovuje a kdo naopak touží o znovu začlenění do normálního konvenčního způsobu života. Na základě výzkumu totiž bylo zjištěno, že o návrat do společnosti intenzivně usiluje pouze jeden z dotazovaných. Odpovědi zbylých rovnoměrně pokryly celistvou škálu řešení této otázky, přičemž dva respondenti uvedli, že se cítí i navzdory strastem, které život bez domova přináší, na ulici spokojeni, dva se nacházeli ve stavu absolutní rezignace, a dva stáli v jakémsi mezním stádiu, kde ještě nelze předvídat, k jakému stylu života se přikloní.

Následně je nezbytné obsáhnout výsledky šetření z hlediska otázek směřujících ke smyslu a intenzitě pouta mezi osobou bez domova a jeho psem. Ke zhodnocení této výzkumné části je třeba zmínit fakt, že na poli emocionálního vnímání existují pocity, které se pohybují na hraně s abstraktním světem, což výrazně znesnadňuje schopnost o těchto věcech smysluplně hovořit a explicitně je pojmenovávat. Z toho důvodu se zde můžeme setkat s použitím některých klišé,

⁶² VACÍNOVÁ, T. Problematika bezdomovectví. In Kol. Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce, s. 132.

kteřé bychom ale neměli vnímat pejorativně. Pět ze sedmi respondentů o svých psech hovoří jako o své rodině, svém smyslu života nebo své lásce. Pouhý jeden o svém psovi mluvil ryze pragmaticky, vnímal jej jen jako nástroj k ochraně a k získávání výhodnější pozice při žebrání. Sedmý dotazovaný stál ve středu tohoto spektra, pohyboval se přímo mezi láskou a funkčností. Janebová (1999) uvedla, že osoby bez domova nejsou schopny zodpovědného jednání vůči sobě, ale ani vůči nikomu jinému, přičemž tato teze je v realizovaném výzkumu značně zpochybňována, čímž zároveň dochází k potvrzení předpokladu výzkumníka, který s tímto výrokem polemizoval již v teoretické části. Čtyři respondenti uvedli, že cítí enormní zodpovědnost vůči svému psovi, někteří dokonce, že tento aspekt vnímají jako jakýsi hnací motor, aby nerezignovali na jejich nelehkou životní situaci. Dva z dotazovaných také uvedli, že jejich největší zábranou k žití spokojeného života je soužení, že jejich milovanému psovi neposkytují na základě finanční nezpůsobilosti takovou péči, jakou by si zasloužil. Tyto výsledky jasně demonstrují silnou oddanost a evidentní citovou zainteresovanost zúčastněných. Z šetření se také dozvídáme, že soužití osob bez domova se psy téměř ve všech případech vedlo ke zlepšení jejich psychického stavu, což bylo taktéž předvídáno v teoretické kapitole. Šest ze sedmi respondentů uvedlo, že se jim díky jejich psovi podařilo eliminovat dlouhodobé pocity smutku a samoty a také, že se se svým psem cítí v bezpečí, což jim umožňuje oddych od permanentního sevření strachu z možných hrozeb.

Dalšími odpověďmi, které realizovaný výzkum přinesl, byly informace z hlediska poskytování pomoci a podpory této svěbytné skupině. Výzkumník si kladl za cíl zjistit, jaké služby dané alternativní rodinné buňce chybí a které naopak tyto osoby vnímají jako nadbytečné. Z celkového počtu sedmi respondentů dva uvedli, že nevyužívají žádné formy sociální pomoci a o žádnou ani do budoucna nebudou jevit zájem, přičemž nijak u tohoto rázného odmítnutí nezohledňovali potřeby svých psů. Všechny zbylé dotazované osoby mají pozitivní zkušenosti s některým z nízkoprahových zařízení, čtyři z nich do nich stále dochází, jeden respondent nikoli, protože mu není příjemné uvažovat psa před zařízením. Všechny osoby uvedly, že pociťují nedůvěru k noclehárnám pro osoby bez přístřeší se psy, nejsou si schopny představit, jak by jejich psi reagovali na dodržování tamních podmínek, čímž se potvrdil předpoklad výzkumníka, že nestačí danou službu otevřít, ale je nezbytné potenciální klienty přesvědčit o jejích výhodách a její bezpečnosti. Zároveň z výzkumu plyne, že jsou osoby bez domova zvyklé na aktuální stav nemožnosti svého psa vzít s sebou do veřejných zařízení a pokud by vznikla služba poskytující krátkodobé opatrovnictví pro vyřízení si důležitých pochůzek, nebyl by o ni pravděpodobně zájem. O co by ale naopak zájem být mohl je doposud nevídaná nová bytová služba. Tři z dotazovaných mluvili o bytové problematice, kdy pro

osoby bez domova se psy prakticky neexistuje nic mezi ulicí a bytem. Jak již bylo řečeno výše, noclehárny, kde jsou psi soustředěni do kotců daleko od svých majitelů, jsou pro tyto osoby zatím nepřijatelné. Pan Vladimír v rámci našeho rozhovoru zhodnotil současný stav pobytových služeb pro osoby bez domova se psy jako nevyhovující a demotivující. Pan Filip se vyjádřil, že by bylo žádoucí nějaké krátkodobé ubytování v malých pokojích, kde by osoby bez domova mohly přenocovat spolu se svými psy. Respondent Petr se nechal slyšet, že podle něj by měla existovat služba na principu azylového domu s možností, aby jej mohly využívat také osoby bez domova se psy. Tyto hlasy byly podpořeny i z řad sociálních pracovníků Diakonie, které byly zpovídány v druhé části výzkumného šetření. Sociální pracovnice Hana Štěpánová přišla také s návrhem potravinové banky pro zvířata osob bez domova, což zmínila také respondentka paní Helena. Pozitiva takové iniciativy by byla nesporná, správná strava či vitamínové preparáty by se mohly dostat i ke zvířatům, jejichž majitelé by si běžně za našetřené peníze dopřáli něco úplně jiného. Ačkoli v těchto námětech spatřuje výzkumník značný potenciál, samotného jej původně nenapadly, vyvstaly až v průběhu výzkumných šetření. Posledním aspektem, který v souvislosti s pomocí a podporou z výzkumného šetření vzešel, je, že čtyři respondenti uvedli, že ve svém okolí mají člověka, který není součástí žádné sociální platformy, a přesto jim dlouhodobě nezištně pomáhá. Tato skutečnost by rozhodně neměla být upozaděna, jedná se o krásné svědectví toho, že stále existují osoby, jež chtějí pomáhat bližnímu svému.

Ač jednou z hlavních výzkumných otázek bylo zjistit, co brání osobám bez domova se psy v žití plnohodnotného života, výzkum na toto odpověď nepřináší. Většina respondentů totiž uvedla, že žádné takové zábrany nevidí, nebo je není schopna pojmenovat. Tyto odpovědi pravděpodobně doplňují jinou z výzkumu vyvstalou skutečnost, že šest ze sedmi dotazovaných nijak neaspiruje na zlepšení své stávající životní situace, ať už z důvodů rezignace, nebo stagnace, či z důvodů spokojenosti. Pouze respondentka Helena se vyjádřila: *„Přála bych si zase žít normálně mezi lidma, ani ne nutně v bytě nebo tak, ale chtěla bych mít normální kamarády, smát se s nima a tak.“*, čímž se vracíme na úplný začátek této diskuse k tomu, že pro některé z osob bez domova znamená víc úsměv a rovnocenný přístup než jakákoli materiální pomoc.

Rozhovory s oborovými osobami byly realizovány v rámci druhé části kapitoly Praktická část. Tyto rozhovory naplnily záměr výzkumníka doplnit šetření s osobami bez domova se psy někým z řad pracovníků s touto skupinou. Interview se zástupcem vedoucího trojského útulku Bronislavem Mazáčem přímo demonstrovalo diskutovaný problém, tj. přestože byl pan Mazáč tázan ohledně osob bez domova se psy, z hlediska své profesní zaujatosti reaguje pouze

s ohledem na psy a záležitosti s nimi spojené. Pan Mazáč například prohlašuje, že aktuální síť pomoci a podpory je uspokojivá, přestože takovéto tvrzení platí pouze z hlediska péče o opuštěná a bezprizorní zvířata, nikoli pokud se jedná o osoby bez domova se zvířaty. Na druhou stranu se ale panu Mazáčovi spolu s respondentem Pavolem podařilo vyvrátit původně chybnou domněnku výzkumníka, že pokud se pes osoby bez domova dostane do útulku, pracovníci zařízení mu jej v případě zájmu o adopci odmítnou vydat. Sociální pracovnice Hana Štěpánová spolu se svými kolegyněmi z pražské pobočky Diakonie Českobratrské církve evangelické měly několik trefných poznatků, avšak náš rozhovor opět narazil na stejný problém jako s panem Mazáčem. Paní Hana například řekla: „*Bezdomovci se psy o noclehárnu a azylový dům nemají zájem, chodívají sem do nízkoprahu.*“ (viz 5.4), přestože z celkového výzkumu vychází opak. Díky absenci sociální platformy, která cílí přímo na osoby bez domova se psy, dochází k mylným předpokladům utvářeným na základě zkušeností s jednotlivými komponenty této skupiny, nikoli s jejím propojením do svébytného celku.

5.6 Možné limity výzkumu

V neposlední řadě je třeba vyjádřit se k možným limitům provedeného výzkumu. Za největší limit lze považovat výzkumný vzorek, jak již bylo nastíněno v kapitole věnující se metodologii (5.2). Ač je výzkumný vzorek sbírán v naprostém souladu s cílovou skupinou této diplomové práce, nejsou v něm obsaženy rozhovory s osobami bez domova, jež požíly alkohol, s osobami bez domova, jež jsou uživateli jiných návykových látek⁶³ nebo s osobami bez domova vykazující agresivní či psychopatické prvky chování, čímž se daný vzorek stává neúplným a neobjektivním vzhledem ke skutečnosti, že takovýchto osob bez domova se psy existuje celá řada. Z hlediska bezpečnosti a zachování psychické stability výzkumníka ovšem nebylo možné bádání rozšířit i mezi problematické skupiny představené výše. Lze doufat, že tato mezera bude brzy zaplněna výzkumem dalších kompetentních osob.

Za další limit výzkumu lze pokládat fakt, že přestože se výzkumník snažil v rámci rozhovorů neustále akcentovat také psí hledisko, do některých odpovědí se přesto promítá pouze rovina dotazovatelů, bez propojení s jejich psy. Tuto skutečnost ale nelze příliš korigovat. Zároveň skrze ni dochází k reflexi postoje, jaký určitý respondent ke svému psovi cítí, zda ho vnímá jako svou druhou polovinu, nebo jako pouhého ochránce či společníka na žebrání.

⁶³ Zde nikoli ve smyslu celistvé klasifikace návykových látek MKN-10, nýbrž ve smyslu toxikomanie.

Závěr

Fenomén bezdomovectví představuje dlouhodobý celospolečenský problém, jehož řešení nelze očekávat v krátkodobém časovém horizontu. Ke zlepšení stávajícího stavu je třeba celé řady proměnných, přičemž jako nejmarkantnější aspekt se jeví primární porozumění danému jevu a následný zájem tuto neadekvátní situaci transformovat. „*Nejčastějšími reakcemi na přítomnost bezdomovců jsou odmítání, lhostejnost, pohrdání. Bezdomovci si to uvědomují a dotýká se jich to. Postoje laické veřejnosti souvisejí s atribuční chybou, která spočívá v tom, že neúspěchy druhých připisujeme jejich neschopnosti či lenosti, zatímco za příčinu vlastních neúspěchů považujeme nepříznivé okolnosti.*“⁶⁴ Uchopení bezdomovecké otázky se jeví jako velice problematické právě z důvodů stigmatizace a plošného odsuzování, k němuž dominantní část většinové společnosti inklinuje. Na základě rozhovorů s osobami bez domova se psy realizovaných v rámci výzkumného šetření má čtenář možnost seznámit se s konkrétními osudy a zvážit, do jaké míry jsou ukvapené soudy, kterých se často dopouštíme, oprávněné.

Se zohledněním skutečnosti, že jsou osoby bez domova absolutně oproštěny od možnosti zažívat emocionální saturace vyvstávající z běžného sociálního kontaktu, se nelze divit tomu, jak silně a opravdově tyto osamělé osoby přilnou k psovi, který se pro mnohé stane středobodem jejich života. Pouto mezi osobou bez domova a jejím psem bývá poutem výjimečným a jedinečným, pro vnějšího pozorovatele prakticky nepochopitelným. Pes pro osoby bez domova není pouhým ochráncem či společníkem, ale pro většinu z nich zaujímá pozici nejbližšího člena rodiny, má schopnost alespoň částečně nahrazovat zaniklé a zpretrhané rodinné vazby. Z tohoto důvodu tato diplomová práce akcentuje potřebu vytvoření dosud nevídané sociální platformy, jejíž cílovou skupinou by byla alternativní rodinná buňka osob bez domova se psy, přičemž by bylo nezbytné přistupovat k ní jako k celku, nikoli ji rozkládat na dva oddělené komponenty – osoba bez domova a pes. Specifika skupiny se totiž přímo odráží i do specifik potřeb, které nejsou v současném systému rozdělené péče (služby cílené na pomoc a podporu bezdomovcům, pomoc bezprizorním zvířatům) naplňovány. Mnoho služeb, jež jsou pro osoby bez domova k dispozici, nelze využívat se psem, což je obrovskou mezerou na poli sociální práce, která si akutně žádá nápravy.

Za cíl této diplomové práce bylo vedle primárního aspektu celistvého obsáhnutí tématu a komplexního zmapování problematiky alternativní rodinné buňky osob bez domova se psem

⁶⁴ PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. Bezdomovectví, s. 44.

kladeno také zodpovězení výzkumné otázky, co osobám bez domova se psy nejvíce chybí k žití života, který by si přály a jakými zábranami se cítí být limitovány. Z analýzy výzkumného vzorku vyšlo, že většina respondentů nespatřuje žádné překážky k žití plnohodnotného života, nebo není schopna tyto bariéry pojmenovat, z čehož zároveň i vyplývá, že je valná část respondentů se svým stávajícím životem spokojena, nebo neví, jak jej změnit. Tyto vyvstálé skutečnosti by se mohly jevit jako lehce demotivující vzhledem k tomu, že nelze pomáhat tam, kde o pomoc nikdo nestojí. I přes tyto výsledky ale nelze opomíjet celou řadu jiných dílčích výzkumných poznatků, z kterých je patrné, že ačkoli značná část dotazovaných respondentů nemá kapacitu na změnu svého aktuálního statusu, ocenili by některé služby, jež by jim a jejich psům situaci v bezdomoveckém stavu usnadnily či zpříjemnily.

Komplexní sumarizace informací o svébytné jednotce bezdomovců se psy spolu s realizovaným výzkumem by měla sloužit k rozšíření čtenářových obzorů, k rozdmýchání zájmu na tuto práci dále navazovat a prohlubovat poznatky o této skupině s následným přesahem do speciálně pedagogické praxe a možné realizace nových sociálních projektů. Vzhledem k popsaným limitům praktické části by bylo pro zvýšení objektivitu výzkumu žádoucí, aby v obdobném kvalitativním šetření pokračovala osoba, která je psychicky i fyzicky velice odolná a nemá strach se pohybovat v nekomfortním a nebezpečném prostředí. Dále se domnívám, že by do budoucna bylo třeba se bezdomoveckou otázkou podrobněji zabývat při studiu speciální pedagogiky, protože v současném kurikulu se jí dostává velmi zanedbatelné pozornosti, přičemž je pravděpodobné, že se zvyšující se polemikou o dané otázce poroste osvěta s ní spojená, jež by se mohla začít postupně promítat do celospolečenského klimatu. Začíná se totiž ukazovat, že ač je prvotní empatická fáze reprezentovaná materiální pomocí jistě záslužná, je třeba na ní dále navazovat vlídným gestem či slovem, kterým by mohl přispět k transformaci bezdomovecké situace každý jeden z nás.

Literatura

- [1] BARTÁK, M. *Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*. Zdravotnictví v ČR 2004, roč. 7, č. 2.
- [2] BEDNÁŘOVÁ, Z., PELECH, I. *Slabikář sociální práce na ulici: supervize, streetwork, financování*. Brno: Doplněk, 2003. ISBN 80-7239-148-8.
- [3] BRYCHTOVÁ, Š. *Úloha Samosprávy v České republice v otázce ochrany zájmových zvířat* [online]. Pardubice, 2010 [cit. 2021-6-13]. Dostupné z: <https://dk.upce.cz/handle/10195/38005>. Univerzita Pardubice.
- [4] BROWN, R. T., GOODMAN, L., GUZMAN, D., TIEU, L., PONATH, C., KUSHEL, M. B. *Pathways to Homelessness among Older Homeless Adults: Results from the HOPE HOME Study*. 2016.
- [5] BUCHAROVÁ, L. *Bezdomovci: Svěbytná součást života společnosti*. Praha, 2007. Diplomová práce. Univerzita Karlova.
- [6] ČERNÁ, E. *Z ulice do bytu: sociální práce v procesu reintegrace do bydlení*. Praha: Slon, 2019. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-282-1.
- [7] ČERNÁ, K. *Člověk a jeho pes, pes a jeho člověk*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova.
- [8] DEUTSCHOVÁ, B. *Sociální práce s osobami bez přístřeší vykonávající trest odnětí svobody: Vliv sociální práce na snižování recidivy*. Praha, 2020. Bakalářská práce. Univerzita Karlova.
- [9] DROZD, F. *Péče o bezdomovce v Praze poskytována některými křesťanskými institucemi, přehled, srovnání*. Praha, 2019. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Doc. Ing. Mgr. Aleš Opatrný, Th.D.
- [10] FITZPATRICK, S. *Bezdomovství: přehled výsledků výzkumů z Velké Británie*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. ISBN 80-86625-15-x.
- [11] FROMM, E. *Mít, nebo být?*. Praha: Aurora, 2001. ISBN 80-7299-036-5.
- [12] GALAJDOVÁ, L., GALAJDOVÁ, Z. *Canisterapie: pes lékařem lidské duše*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-879-1.
- [13] GIDDENS, A., SUTTON, W., ed. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.
- [14] HAASOVÁ, J. *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova: sedm skutečných příběhů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1238-1.

- [15] HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- [16] HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4.
- [17] HRADECKÝ, I. *Definice a typologie bezdomovství: [zpráva o realizaci aktivity č. 1 projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR]*. Praha: Pro Sdružení azylových domů vydala Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.
- [18] JANEBOVÁ, R. *Proces vzniku a stadia bezdomovectví*. Sociální práce, 1999, č. 4, s. 27-28.
- [19] JARÁ, M. *Vlastimila Hradecká a cesta k Naději*. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova.
- [20] JOHNSON, G., CHAMBERLAIN, C. *Are the homeless mentally ill?* American Journal of Social Issues 45, 2011. s. 29-48.
- [21] KLIMENT, P., DOČEKAL, V. *Pohled na bezdomovství v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5007-0.
- [22] KOLÁŘOVÁ, M. *Kynologický výcvik – zvíře a estetická funkce*. Praha, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova.
- [23] *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020*. Praha, 2013.
- [24] KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. 6., V Portálu 5. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-922-4.
- [25] MAREK, J. *Psychosociální bariéry v reintegraci bezdomovců*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova.
- [26] MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.
- [27] MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Základy sociologie. ISBN 80-85850-61-3.
- [28] MARŠÍKOVÁ, D. *Role psa v životě uživatele návykových látek*. Praha, 2016. Bakalářská práce. Univerzita Karlova.
- [29] MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.
- [30] MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0211-0.

- [31] MAUREROVÁ, N. *Význam časopisu Nový Prostor pro lidi bez domova*. Praha, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Doc. PhDr. Monika Mužáková, Ph.D.
- [32] NEŠPOROVÁ, O., HOLPUCH, P., JANUROVÁ, K., KUCHAROVÁ, V. *Sčítání osob bez domova v České republice 2019: kategorie bez střechy a vybrané kategorie bez bytu podle typologie ETHOS*. Praha: VÚPSV, 2019. ISBN 978-80-7416-351-7.
- [33] NEŠPOR, Z., LUŽNÝ, D. *Sociologie náboženství*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-251-5.
- [34] ONDRUŠOVÁ, Z., OLÁH, M., VAVREČKOVÁ, V. *Rozvojové trendy sociálnej práce*. Ostrava: Vysoká škola sociálně správní, 2017. ISBN 978-80-87291-22-1.
- [35] OPATRŇÝ, A. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*. Praha, Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském, 1998.
- [36] PAVELKOVÁ, J. *Problematika lidí v nouzi*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-338-2
- [37] PAVELKOVÁ, J. Problematika žebráků a bezdomovců. *Speciální pedagogika*. 2006, 147 s. - 163 s.
- [38] PIKNOVÁ, T. *Specifika násilí páchané na ženách bez domova*. Praha, 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova.
- [39] PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.
- [40] RAVENHILL, M. H. *The culture of homelessness: An ethnographic study*. London: School of Economics, 2014.
- [41] SŮSOVÁ, K. *Canisterapie*. Praha, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce PaedDr. Jaroslava Zemková, Ph.D.
- [42] ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [43] TOŽIČKA, T. *Občanská odpovědnost ve světle globální chudoby*. Praha: Educon, 2011. ISBN 978-80-260-0352-6.
- [44] TSEMBERIS, S. *Housing first: model Pathways ukončení bezdomovectví u osob trpících duševními poruchami a poruchami plynoucími z užívání psychoaktivních látek*. Praha: Platforma pro sociální bydlení, 2020. ISBN 978-80-270-7863-9.
- [45] URBAN, D. *Specifika sociální práce při práci s vybranými cílovými skupinami*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2018. ISBN 978-80-7422-6373.

- [46] ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Vyd. 3., v Sociologickém nakladatelství (SLON) 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-36-6.
- [47] VACÍNOVÁ, T. Problematika bezdomovectví. In Kol. *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*.
- [48] VÁGNEROVÁ, M., CSÉMY, L., MAREK, J. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.
- [49] VÁGNEROVÁ, M., CSÉMY, L., MAREK, J. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti a perspektivy*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-4054-9.
- [50] VELEMÍNSKÝ, M. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Dona, 2007. ISBN 978-80-7322-109-6.
- [51] VÍTKOVÁ, M., PIPEKOVÁ, J. *Terapie ve speciálně pedagogické péči*. 2. rozš. vyd. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-010-7.

Internetové zdroje

- [1] ČABÁKOVÁ, T. Host: Jarmila Pávková, ředitelka organizace Psí život. *Český rozhlas Plus* [online]. 2019 [cit. 2021-6-17]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/host-jarmila-pavkova-reditelka-organizace-psi-zivot-7955133>
- [2] HALUZA, O. O bezdomovce se psy se nikdo nezajímá, chtěla jsem to změnit, říká Milada Váňová. *Brněnský deník* [online]. 2020 [cit. 2021-6-13]. Dostupné z: <https://brnensky.denik.cz/lide-odvedle/o-bezdomovce-se-psy-se-nikdo-nezajima-chtela-jsem-to-zmenit-rika-milada-vanova-20200111.html?cast=3>
- [3] Jak probíhá adopce? *Útulek pro opuštěná zvířata Městské policie hl. m. Prahy* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <http://www.upozpraha.cz/dulezite-informace/jsem-zajemce-o-adopci>
- [4] Jsem zájemce o adopci. *Útulek pro opuštěná zvířata Městské policie hl. m. Prahy* [online]. [cit. 2021-5-3]. Dostupné z: <http://www.upozpraha.cz/dulezite-informace/jsem-zajemce-o-adopci>
- [5] KOLOC, T. Proč čeští bezdomovci v mrazu umírají? I kvůli legislativě a necitelné liknavosti státní správy [online]. *Kulturní noviny*, 2018 [cit. 2021-5-6]. Dostupné z: <https://www.kulturni-noviny.cz/nezavisle-vydavatelске-a-medialni-druzstvo/archiv/online/2018/47-2018/proc-cesti-bezdomovci-v-mrazu-umiraji-i-kvuli-legislative-a-necitelne-liknavosti-statni-spravy>
- [6] KOUBOVÁ, M. Z nemocnice rovnou na ulici. Česku zcela chybí návazná a úlevová péče pro bezdomovce. *Zdravotnický deník* [online]. 2015, (10) [cit. 2021-5-7]. Dostupné z: <https://www.zdravotnickydenik.cz/2015/10/z-nemocnice-rovnou-na-ulici-cesku-zcela-chybi-navazna-a-ulevova-pece-pro-bezdomovce>
- [7] LUXÍK, J. V Praze se otevřely noclehárny pro bezdomovce. Stoupl zájem i kapacita. *Pražská drbna* [online]. 2020 [cit. 2021-6-12]. Dostupné z: <https://prazska.drbna.cz/zpravy/spolecnost/4176-v-praze-se-otevrelly-nocleharny-pro-bezdomovce-stoupl-zajem-i-kapacita.html>
- [8] *Metodický materiál odboru veřejné správy, dozoru a kontroly Ministerstva vnitra: Další nástroje právní regulace související se zákonným zmocněním k vydávání obecně závazné vyhlášky obce o evidenci označených psů a jejich chovatelů* [online]. 2021 [cit. 2021-6-12]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/mm-14-5-nastroje-regulace.aspx>

- [9] *Psí život: Pomáháme zvířatům a jejich lidem v nouzi* [online]. [cit. 2021-5-17].
Dostupné z:
<https://www.psizivot.com/co-delame/pomoc-zviratum-patricim-lidem-bez-domova>
- [10] ŠRÁMEK, V. Bezdomovci si nově budou moct vzít své psy do některých nocleháren v Praze. *Český rozhlas: Rádio DAB Praha* [online]. 2019 [cit. 2021-5-10]. Dostupné z: <https://dabpraha.rozhlas.cz/bezdomovci-si-nove-budou-moct-vzit-sve-psy-do-nekterych-nocleharen-v-praze-8100282>
- [11] Základní informace o sociálním bydlení. *MPSV - Sociální bydlení* [online]. [cit. 2021-6-30]. Dostupné z: <http://www.socialnibydeni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydeni/zakladni-informace-o-sb>